

Nr 177.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m.; given Stockholms slott den 29 februari 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967); samt
  - 2) lag om ändring i lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar,
- dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Torsten Nilsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås förlängning av utbildningstiden för flertalet värnpliktiga.

Sålunda föreslås att utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet vid samtliga försvarsgrenar bestämmas till 394 dagar.

För värnpliktiga vilka uttagits för underbefälsutbildning föreslås förlängning av utbildningstiden, vid armén och kustartilleriet till 414 dagar och vid flottan till 444 dagar — varav 30 dagar motsvara befälsövningar vid övriga delar av försvaret — medan värnpliktiga av denna kategori vid flygvapnet avses skola erhålla samma utbildningstid om 394 dagar som värnpliktiga i allmänhet vid samma försvarsgren.

De föreslagna förlängningarna sammanhånga, såvitt angår en tid av 14

dagar, med sättet för beräkning av ett under sommarhalvåret förekommande uppehåll i övningarna om samma tid.

Beträffande kategorien sjökaptener och likställda föreslås motsvarande förlängning som för flertalet värnpliktiga. Vad däremot angår värnpliktiga uttagna för officers- eller underofficersutbildning samt huvuddelen värnpliktiga uttagna för specialtjänst (läkare m. fl.) lämnas den nuvarande tjänstgöringstiden orubbad.

Såsom en följd av den föreslagna förlängningen av utbildningstiden för flottans underbefäls elever föreslås upphävande av gällande stadgande om skyldighet för radiotelegrafister m. fl. vid flottan att fullgöra fortsatt tjänstgöring.

De nu gällande provisoriska bestämmelserna om skyldigheten för arméns befälsvärnpliktiga att fullgöra befälsövning om 10 dagar i anslutning till repetitionsövning föreslås nu skola bli permanenta och överföras till värnpliktslagen. Samtidigt föreslås att befälsövningar i anslutning till repetitionsövningar skola införas även vid kustartilleriet och flygvapnet.

Propositionen innefattar vidare förslag om införande av systemet med repetitionsövningar i krigsförband även vid kustartilleriet samt om härav betingad utvidgning av lagen den 11 maj 1951 om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Förslag

till

LAG**om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).**

Härigenom förordnas, att 6, 12, 12 a och 19 §§ samt 27 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig, vilken — — — må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning sker under värnpliktstjänstgöringen.

Uttagning för underofficersutbildning eller för underbefälsutbildning sker i samband med den värnpliktiges inskrivning eller sedermera under värnpliktstjänstgöringen.

Uttagning av värnpliktig för officersutbildning samt uttagning under värnpliktstjänstgöringen av värnpliktig för underofficersutbildning eller för underbefälsutbildning må ske endast efter frivilligt åtagande av den värnpliktige.

Om uttagning — — — förordnar Konungen.

Vid tilldelning — — — sådan utbildning.

(Föreslagen lydelse.)

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig, vilken — — — må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning må ske endast efter den värnpliktiges medgivande. Sådan uttagning sker vid inskrivningen eller därefter.

Uttagning för underofficers- eller underbefälsutbildning må ske även utan medgivande av den värnpliktige. Uttagning efter den värnpliktiges medgivande må ske vid inskrivningen eller därefter. Uttagning utan medgivande av den värnpliktige skall ske i samband med den värnpliktiges inskrivning; dock att värnpliktig, vilken i egenskap av sjömanshusinskriven blivit utan personlig inställelse inskriven såsom värnpliktig och därvid tilldelats flottan, må uttagas för underbefälsutbildning efter inskrivningen och senast i samband med inryckningen till tjänstgöring.

Om uttagning — — — förordnar Konungen.

Vid tilldelning — — — sådan utbildning.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 6 § och 27 § 1 mom. 1951:279 samt beträffande 12, 12 a och 19 §§ 1950:225.

(Nuvarande lydelse.)

12 §.

Det åligger — — — i 6 §;
att verkställa den uttagning av
värnpliktiga för underofficersutbildning
eller underbefälsutbildning
som enligt 6 § skall ske i samband
med inskrivning; samt

att i — — — eller tjänstgöring.
Uppkommer på — — — av in-
skrivningsnämnd.
De ärenden — — — benämnas
inskrivningsärenden.

12 a §.

På förbandschef ankommer att un-
der vederbörandes värnpliktstjänst-
göring verkställa uttagning av värn-
pliktiga för officers-, underofficers-
eller underbefälsutbildning.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrätt-
ning ej hålles, må inskrivningsche-
fen, i den omfattning och i enlighet
med de närmare föreskrifter Konung-
en meddelar, utöva inskrivnings-
nämnd tillkommande åligganden;
dock att sådan uttagning av värn-
pliktiga till underofficers- eller un-
derbefälsutbildning, som ej sker
under vederbörandes värnplikts-
tjänstgöring, alltid skall verkställas
av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — —
nämndens prövning.

(Föreslagen lydelse.)

12 §.

Det åligger — — — i 6 §;
att verkställa uttagning enligt 6 §
av värnpliktig för officers-, under-
officers- eller underbefälsutbildning,
därest uttagningen äger rum vid
den värnpliktiges inskrivning, även-
som den uttagning i samband med
inryckning till tjänstgöring som en-
ligt samma paragraf i visst fall må
ske utan den värnpliktiges med-
givande; samt

att i — — — eller tjänstgöring.
Uppkommer på — — — av in-
skrivningsnämnd.
De ärenden — — — benämnas
inskrivningsärenden.

12 a §.

Uttagning av värnpliktig för offi-
cers-, underofficers- eller underbe-
fälsutbildning i andra fall än i 12 §
sägs ankommer på myndighet som
Konungen bestämmer.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrätt-
ning ej hålles, må inskrivningsche-
fen, i den omfattning och i enlighet
med de närmare föreskrifter Konung-
en meddelar, utöva inskrivnings-
nämnd tillkommande åligganden;
dock att sådan uttagning av värn-
pliktig till underofficers- eller un-
derbefälsutbildning, vartill den värn-
pliktige icke lämnat medgivande,
alltid skall verkställas av inskriv-
ningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — —
nämndens prövning.

(Nuvarande lydelse.)

27 §.

I. De värnpliktigas utbildningstid.

A. I den mån ej nedan under punkterna B, C, D och E annorlunda föreskrives, skola följande bestämmelser gälla i fråga om utbildningstiden för värnpliktiga.

Värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt trehundra sextio dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:

a) av armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om tvåhundra sjuttio dagar med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar, samt

med tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar;

b) av flottan tilldelad värnpliktig i en följd med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret; ävensom

c) av flygvapnet tilldelad värnpliktig;

antingen i en följd med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret

eller

med en första tjänstgöring om

(Föreslagen lydelse.)

27 §.

I. De värnpliktigas utbildningstid.

I fråga om de värnpliktigas utbildningstid skola gälla följande bestämmelser.

A. I den mån ej nedan under punkterna B.—E. annorlunda föreskrives, är värnpliktig skyldig tjänstgöra följande antal dagar, nämligen:

a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet trehundra nittiofyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras med en första tjänstgöring om trehundra fyra dagar och tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar; dock att Konungen, vad angår värnpliktiga tilldelade kustartilleriet, äger förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen och därmed av sammanlagda tjänstgöringstiden med högst fjorton dagar;

b) värnpliktig tilldelad flottan trehundra nittiofyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras i en följd; samt

c) värnpliktig tilldelad flygvapnet trehundra nittiofyra dagar, att enligt Konungens bestämmande fullgöras med en första tjänstgöring om lägst trehundra fyra dagar samt högst fyra repetitionsövningar, envar om trettio eller femton dagar.

(Nuvarande lydelse.)

tvåhundraogjuttio dagar med början före utgången av andra året efter inskrivningsåret, samt

med tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundraogjuttio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraogtjuttio dagar.

(Föreslagen lydelse.)

B. Följande för underbefäls- eller underofficersutbildning uttagna värnpliktiga äro skyldiga att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar fullgöra tjänstgöring enligt vad nedan sägs:

a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet:

den som uttagits för underbefälsutbildning en första tjänstgöring om trehundraogjuttio dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar, och

den som uttagits för underofficersutbildning en första tjänstgöring och fortsatt tjänstgöring om sammanlagt högst fyrahundraogfemtio dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar;

b) värnpliktig tilldelad flottan:

den som uttagits för underbefälsutbildning tjänstgöring i en följd om fyrahundraogfemtio dagar, och

den som uttagits för underofficersutbildning tjänstgöring om sammanlagt högst femhundraogfemtio dagar; samt

c) värnpliktig tilldelad flygvapnet och uttagen för underofficersutbildning tjänstgöring om sammanlagt högst femhundraogfemtio dagar.

Värnpliktig som uttagits för officersutbildning är skyldig att utöver den i föregående stycke för varje särskilt fall angivna tiden för underofficersutbildning fullgöra fortsatt tjänstgöring om högst etthundraogtjuttio dagar.

(Nuvarande lydelse.)

C. Värnpliktig tilldelad *marinen*, vilken vid *navigationsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller *övermaskinistexamen* eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, *utöver den under A angivna tjänstgöringstiden*, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra fortsatt tjänstgöring under en tid av etthundratjugu dagar.

Värnpliktig, vilken vid *navigationsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan må efter frivilligt åtagande genomgå officersutbildning. Sådan värnpliktig är skyldig att, utöver den i föregående stycke angivna fortsatta tjänstgöringstiden, undergå utbildning till officer under nittio dagar.

D. För värnpliktig, — — — bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A angivna tjänstgöringen om *trehundra sextio* dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så an-

(Föreslagen lydelse.)

C. Värnpliktig tilldelad *flottan*, vilken vid *sjöbefälsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller *sjöingenjörsexamen* eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, *utöver den under A. b) angivna tiden eller — om den värnpliktige före examens avläggande genomgått underbefälsutbildning — utöver den under B. b) angivna tiden för tjänstgöring i en följd*, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra fortsatt tjänstgöring under en tid av etthundratjugu dagar.

Värnpliktig, vilken vid *sjöbefälsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan, må efter frivilligt åtagande genomgå officersutbildning. Sådan värnpliktig är skyldig att, utöver den i föregående stycke angivna fortsatta tjänstgöringstiden, undergå utbildning till officer under nittio dagar.

D. För värnpliktig, — — — bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A. angivna tjänstgöringen om *trehundra nittiofyra* dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så an-

(Nuvarande lydelse.)

ses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst *ett*hundraåttio dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

Har ej — — — prövar skäligt.

E. *Värnpliktig tilldelad flottan, vilken utbildas till radiotelegrafist och därvid erhåller civilt radiocertifikat av första eller andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden och i omedelbar anslutning till denna, fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst nittio dagar.*

F. Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

(Föreslagen lydelse.)

ses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst *ett-hundrafyrtiosex* dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

Har ej — — — prövar skäligt.

E. *Värnpliktig tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet, vilken genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl, må enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar kunna åläggas att, utöver tjänstgöring enligt A. eller B., i anslutning till honom åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning, omfattande tio dagar eller, om repetitionsövningen omfattar femton dagar, fem dagar.*

F. *Sättet för fullgörande av tjänstgöring enligt detta moment bestämes av Konungen. I tjänstgöringen skola inräknas tider för vederbörligen anbefallda övningsuppehåll. Konungen äger i särskilda fall bestämma att tjänstgöringen skall fullgöras i annan ordning än i detta moment sägs. Första tjänstgöring och tjänstgöring i en följd skola taga sin början före utgången av andra året efter inskrivningsåret.*

Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1952, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Genom lagen upphäves lagen den 11 maj 1951 (nr 196) med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning.

I fråga om tillämpningen av den nya lagens bestämmelser om de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet skola gälla följande inskränkningar:

a) Beträffande sådana värnpliktiga tilldelade *armén* — utom värnpliktiga, vilka äro uttagna för officers- eller underofficersutbildning — vilka avslutat eller under år 1952 komma att avsluta första tjänstgöring jämlikt den äldre lagen skola den nya lagens bestämmelser om första tjänstgöringens längd icke äga tillämpning.

b) Värnpliktiga tilldelade *armén* vilka uttagits för underbefälsutbildning och vilkas första tjänstgöring börjat före lagens ikraftträdande äro icke skyldiga fullgöra första tjänstgöring under längre tid än trehundrafyra dagar.

c) De nya bestämmelserna skola icke — utom såvitt angår skyldigheten att fullgöra befälsövning — äga tillämpning å värnpliktiga tilldelade *marinen*, vilkas tjänstgöring börjat eller kommer att börja före den 1 juli 1952, ej heller å värnpliktiga tilldelade *flygvapnet*, vilkas tjänstgöring börjat före den 1 januari 1952.

De närmare bestämmelser som erfordras för övergång till den nya lagen meddelas av Konungen.

Förslag

till

LAG

om ändring i lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Härigenom förordnas att 1 § lagen den 11 maj 1951 om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(*Nuvarande lydelse.*)

1 §.

Värnpliktiga tilldelade *armén* äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30 dagar, i den mån sådan

(*Föreslagen lydelse.*)

1 §.

Värnpliktiga tilldelade *armén* eller *kustartilleriet* äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30

(Nuvarande lydelse.)

skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga födda under åren 1914—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) — — — besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från — — — 27 § 1 mom. D värnpliktslagen.

(Föreslagen lydelse.)

dagar, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga tilldelade kustartilleriet vilka äro födda under åren 1914—1919 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga tilldelade armén vilka äro födda under åren 1914—1922 samt värnpliktiga tilldelade kustartilleriet vilka äro födda under åren 1920—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) — — — besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från — — — 27 § 1 mom. D. värnpliktslagen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

---

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29
februari 1952.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, frågor rörande utbildningstiden för de värnpliktiga m. m. och anför därvid följande.

I. INLEDNING.

Genom 1941 års värnpliktslag bestämdes utbildningstiden för det stora flertalet värnpliktiga till 450 dagar, lika för alla tre försvarsgrenarna. Endast värnpliktiga vilka uttagits för officers- eller underofficersutbildning, sjökaptener och likställda samt värnpliktiga i specialtjänst, t. ex. läkare, skulle undergå längre utbildning. Underbefälselever (gruppcheftselever) hade alltså samma utbildningstid som vanliga värnpliktiga; så är alltså förhållandet.

Utbildningstiden om 450 dagar skulle fullgöras i följande ordning:

vid *armén* och *kustartilleriet* med en första tjänstgöring om 360 dagar och två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning, envar övning om 30 dagar,

vid *flottan* antingen i en följd eller ock med en första tjänstgöring om 420 dagar och en efterutbildningsövning om 30 dagar, samt

vid *flygvapnet* med en första tjänstgöring om 360 dagar och med en repetitionsövning om 60 dagar eller två sådana övningar om vardera 30 dagar samt med en efterutbildningsövning om 30 dagar.

Efter beslut av 1947 och 1948 års riksdagar förkortades genom provisoriska förordningar (SFS 1947: 228 respektive 1948: 514) utbildningstiden, det förra året med 30 dagar och det senare med ytterligare 60 dagar. Genom 1948 års förordning blev alltså den sammanlagda utbildningstiden bestämd till 360 dagar. Denna utbildningstid uppdelades vid armén och kustartilleriet på en första tjänstgöring om 270 dagar samt repetitions- och efterutbildningsövningar om tillhoppa 90 dagar. Vid flottan och flygvapnet skulle tjänstgöringen om 360 dagar fullgöras i en följd.

I samband med förkortningen av första tjänstgöringen till 270 dagar beslöts för arméns del, att det 14 dagars uppehåll i utbildningen för huvuddelen av de värnpliktiga, som med hänsyn till jordbrukets behov av arbetskraft anordnas

under skördetiden, icke skulle inräknas i utbildningstiden men att till de värnpliktiga skulle under uppehållet utgå samma ekonomiska förmåner som under tjänstgöring.

År 1950 genomfördes efter beslut av riksdagen betydelsefulla ändringar i flera avseenden (SFS 1950: 225). Sålunda infördes inom armén systemet med repetitionsövningar i krigsförband. De tidsfrister som förut gällt för fullgörande av repetitions- och efterutbildningsövningar upphävdes därvid; samtidigt infördes beteckningen repetitionsövning som gemensam benämning för nämnda övningar. De utbildningstider som bestämts genom 1948 års provisoriska förordning — och som sedermera erhållit förlängd giltighet genom en förordning 1949 (SFS 1949: 306) — blevo nu införda i lagen. Vid flygvapnet infördes som ett alternativ till tjänstgöringen i en följd om 360 dagar en tjänstgöring fördelad på 270 dagars första tjänstgöring och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar; sistnämnda system avsågs för befälsvärnpliktiga i luftbevakningstjänst. Samtidigt genomfördes ändrade bestämmelser om uttagning av värnpliktiga för befälsutbildning av huvudsaklig innebörd att uttagning för underbefäls- och underofficersutbildning skulle ske redan vid inskrivningsförrättningarna; uttagning till såväl officers- som underofficers- och underbefälsutbildning kunde även äga rum under pågående tjänstgöring, men då endast efter frivilligt åtagande.

Följande år infördes s. k. befälsövningar som komplement till repetitionsövningarna. Skyldigheten att fullgöra befälsövning ålades i huvudsak värnpliktiga, vilka krigsplacerats i befälsbefattning. Befälsövningen skulle omfatta 10 dagar och fullgöras i anslutning till repetitionsövning som åvilade vederbörande. Befälsövningar infördes endast vid armén. Bestämmelserna inflöto i en lag, vars giltighetstid begränsades till den 1 juli 1952 (SFS 1951: 196).

Samtidigt verkställdes genom en annan lag (SFS 1951: 195) en reglering av de värnpliktigas skyldighet att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar. Lagen innebar bland annat ett upphävande av tidigare meddelade beslut om tillgodoräknande av beredskapstjänst såsom fullgjorda repetitions- eller beredskapsövningar.

Den utbildningstid som 1948 fastställdes för de värnpliktiga och den ordning för tjänstgöringens fullgörande som då genomfördes består alltjämt, bortsett från de ändringar som tillkommo 1950 och 1951 och för vilka redogörelse nu lämnats.

För närvarande gäller alltså inom samtliga försvarsgrenar — bortsett från befälsövningen — en sammanlagd utbildningstid av 360 dagar för flertalet värnpliktiga (häri inberäknade underbefälselever). Denna utbildningstid skall fullgöras i följande ordning:

vid *armén* och *kustartilleriet* med en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar,

vid *flottan* med tjänstgöring i en följd, samt

vid *flygvapnet* antingen med tjänstgöring i en följd eller med en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar.

Frågan om utbildningstiden för underbefälseleverna vid armén aktualiserades genom de förkortningar av första tjänstgöringen som vidtogos i och med 1947 och 1948 års provisoriska beslut. I propositionen 1948:207 anmäldes ett av arméchefen framlagt förslag om förlängd tjänstgöring för underbefälseleverna. Då denna fråga ansågs kräva ytterligare utredning ansåg sig föredragande departementschefen icke kunna tillstyrka förslaget. Riksdagen beslöt (skrivelse 376) att utbildningen för underbefälseleverna tills vidare skulle omfatta samma tid som för huvuddelen av de värnpliktiga.

I direktiven för 1948 års värnpliktskommitté framhöll föredragande departementschefen, bland annat, att frågan om utbildningen av värnpliktigt befäl och specialister borde ytterligare utredas.

1948 års värnpliktskommitté föreslog i sitt den 15 augusti 1949 avgivna betänkande (SOU 1949:46), att för underbefälsutbildningen vid armén och kustartilleriet skulle anslås en tid som med 2 månader överstege den för värnpliktiga i allmänhet fastställda. Kommitténs förslag på denna punkt var icke enhälligt. Två av dess ledamöter förordade att utbildningstiden tills vidare skulle bibehållas oförändrad och att en fortsatt försöksverksamhet skulle bedrivas rörande möjligheterna att inom ramen för 9 månaders första tjänstgöring erhålla en godtagbar gruppchefsutbildning; resultatet av en dylik försöksverksamhet borde avvaktas innan det definitivt fastsloges att den gällande utbildningstiden vore otillräcklig.

Min företrädare i ämbetet uppdrog i oktober 1949 åt den ene av reservanterna i kommittén, ledamoten av riksdagens andra kammare Sigurd Lindholm, att med biträde av en generalstabsofficer och en sekreterare inom departementet verkställa ytterligare undersökningar rörande *frågan om gruppchefsutbildningen inom armén*. Uppdraget avsåg ytterligare utredning av frågan om gruppchefsutbildningens längd, närmast med tanke på möjligheten att åstadkomma större effektivitet genom att bedriva gruppchefsutbildningen avskild från utbildningen av övriga värnpliktiga för längre eller kortare tid. Därvid borde närmare upplysningar lämpligen inhämtas rörande de senaste erfarenheterna av pågående gruppchefsutbildning. Någon tidsram för gruppchefsutbildningens längd uppställdes icke.

I skrivelse den 10 februari 1950 avgav Lindholm redogörelse för resultatet av dittills verkställda undersökningar samt en översikt över behovet av ytterligare undersökningar och fortsatt försöksverksamhet på området. I anslutning härtill medgav departementschefen, att en civil pedagog och en truppofficer finge efter utredningsmannens direktiv följa utbildningen vid arméns förband och skolor.

Utredningsmannen med sina medarbetare har arbetat under benämningen *1949 års gruppchefsutredning*.

Utredningen har med skrivelse den 21 december 1951 avgivit betänkande rörande gruppchefsutbildningen och därmed sammanhängande värnpliktsfrågor (SOU 1951:57).

Utredningen har framhållit, att den i anslutning till sitt arbete rörande

gruppchefsutbildningens framtida ordnande till behandling även upptagit närliggande värnpliktsfrågor och i samband därmed, då så ansetts påkallat, framlagt förslag som avse de värnpliktiga i allmänhet.

Över utredningens förslag ha efter remiss utlåtanden avgivits av överbefälhavaren, efter hörande av försvarsgrenscheferna, försvarets civilförvaltning, statskontoret, arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Riksförbundet landsbygdens folk, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges lantbruksförbund, Svenska officersförbundet, Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund, Svenska underofficersförbundet, Svenska reservunderofficersförbundet, Försvarsväsendets underbefälsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Högerens ungdomsförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Centralförbundet för befälsutbildning och Sveriges förenade studentkårer.

Jag torde nu få lämna en redogörelse för utredningens förslag, varefter innehållet i remissutlåtandena kommer att redovisas. I samband därmed ämnar jag upptaga till behandling vissa frågor som ej omfattas av utredningens förslag.

II. FRÅGAN OM UTBILDNINGSTIDENS LÄNGD.

A. Gruppchefsutredningens förslag.

1) Målsättningen för gruppchefsutbildningen.

I sitt betänkande har utredningen såsom principiellt krav uppställt, att alla värnpliktiga omedelbart efter avslutad första tjänstgöring skola vara krigsplaceringsbara i den befattning, till vilken deras utbildning syftat. Som utgångspunkt för sina studier, bedömanden och förslag har utredningen i allmänhet tagit utbildningen av skyttegruppchefer vid infanteriet. Till stöd härför har utredningen anfört att dessa gruppchefer utgöra den största av arméns underbefälskategorier och att kraven på denna kategori beträffande kunskap och förmåga måste ställas högre än på någon annan kategori.

Med utgångspunkt från de krav som utredningen ansett sig böra ställa har utredningen sammanfattat sin målsättning för utbildningen av skyttegruppchef — utöver den som i särskilda utbildningsbestämmelser angivits för värnpliktiga i allmänhet — i följande punkter:

»*Enskild soldatmässig färdighet.*

a) Allmän soldatutbildning och grundläggande stridsutbildning.

God färdighet i orientering.

Färdighet i handhavande av inom skyttepluton förekommande eldhandvapen (utom gevär m/96).

Någon färdighet i eldgivning med lätt kulspruta och med vid infanteriet förekommande närpansarvärnsvapen (pansarskott, raketgevär, granatgevär).

b) Fältarbeten.

God färdighet i spräng- och mintjänst.

Truppföringsförmåga.

a) Allmän soldatutbildning och grundläggande stridsutbildning.

God förmåga att föra grupp och någon förmåga att föra pluton vid exercis i sluten ordning.

God förmåga att föra grupp och någon förmåga att föra pluton vid formella grupperingsövningar.

Förmåga att öva grupp i uppträdande i sluten ordning och i formell gruppering.

b) Underrättelsetjänst.

Förmåga att föra spaningspatrull.

c) Skydd.

God förmåga att föra skyddande patruller under marsch, förläggning, gruppering och strid.

God förmåga att föra postering under förläggning, gruppering och strid.

d) Fältarbeten.

Någon förmåga att leda enklare befästningsarbeten inom grupp.

Förmåga att leda patrulls verksamhet i samband med förbindelseförstöring inom av fienden besatt område.

God förmåga i att leda utläggande av truppmining.

Förmåga att leda utläggande av enklare stridsvagnsminering.

Färdighet i mineringars anordnande under särskilda förhållanden (försätmineringar m. m.).

e) Marsch och transport.

God förmåga att föra grupp under fotmarsch, cykelmarsch, motortransport (cykeltolkning).

f) Förläggning.

God förmåga såsom tätlagschef.

g) Strid.

God förmåga att föra grupp under plutonens strid.

Någon förmåga att i enkla stridslägen tjänstgöra såsom plutonchefs ställföreträdare.

God förmåga att föra grupp vid eldöverfall.

Förmåga att föra grupp under fria kriget.

Gruppchef skall under första tjänstgöringen i tillämpliga delar bibringas förmåga att utföra sina åligganden även under mörker- och vintertjänst.

Allmän befälsförmåga.

Väl utvecklat befälsmedvetande, d. v. s. vilja och förmåga att i alla situationer handla i enlighet med det ansvar och de förpliktelser, som åvila en chef i fält.»

Utredningen har uttalat den uppfattningen att den tid, som bedömes vara tillräcklig för utbildning av skyttegruppchefer, även är tillräcklig för en tillfredsställande utbildning av övriga värnpliktiga underbefälskategorier.

2) Resultatet av gruppchefsutbildningen under utbildningsåret 1950—1951.

Utredningen har underkastat gruppchefsutbildningen under utbildningsåret 1950—1951 en ingående granskning, som omfattat fortlöpande egna iakttagelser vid ett 20-tal förband.

Som sammanfattning av granskningsresultatet har utredningen konstaterat att de gruppchefs elever, som genomgått 9 månaders utbildning med den under utbildningsåret tillämpade organisationen och därunder använda metoder, i följande avseenden icke nått den målsättning som angivits i det föregående:

- a) Ett tillräckligt befälsmedvetande har icke uppnåtts.
- b) Utbildningen på andrahandsvapen har varit otillräcklig och ofullständig.
- c) Utbildning med närpansarvärnsvapen har icke ägt rum.
- d) Utbildningen i spräng- och mintjänst har varit ofullständig.
- e) Utbildningen i underrättelsetjänst (spaning m. m.) har icke varit tillräcklig.
- f) Tillräcklig utbildning och rutin i truppföring har icke erhållits.

Utredningen har med hänsyn till det anförda funnit erforderligt att, om utbildningen i fortsättningen skulle bedrivas med oförändrade utbildningsbestämmelser och metoder och med samma organisation, giva gruppchefs eleverna längre utbildningstid. Den erforderliga ytterligare utbildningstiden har utredningen med nämnda betingelser uppskattat till cirka 400 timmar eller 50 utbildningsdagar. Motsvarande kalendermässiga tid bleve cirka 58 dagar eller 8 $\frac{1}{3}$ veckor.

3) Undersökningar rörande möjligheterna att inom den nuvarande utbildningstidens ram eliminera konstaterade brister.

Utredningen har verkställt undersökningar i syfte att utröna huruvida möjligheter finnes att inom den nuvarande utbildningstidens ram avhjälpa de konstaterade bristerna i gruppchefsutbildningen.

Resultatet av dessa undersökningar torde få framläggas i det följande.

Reglementariska bestämmelser och anvisningar.

Utredningen har anført. Vid sitt studium av förbandens utbildningsplaner hade utredningen funnit, att de med gruppchefsutbildningen sammanhängande problemen icke överallt vunnit tillräckligt beaktande vid förbandens utbildningsplanläggning för utbildningsåret 1950—1951. Detta intryck hade ytterligare stärkts i samband med studiet av den praktiska utbildningen på fältet. Sålunda hade man på vissa håll icke insett gruppchefsutbildningens synnerligen stora betydelse för såväl förbandsutbildningen i fred som framför allt för krigsorganisationen. Befälsutbildningen hade varit sammankopplad med utbildningen av de värnpliktiga i allmänhet. Gruppchefsutbildningens särart i förhållande till den övriga utbildningen hade härigenom icke kommit till

uttryck i utbildningsarbetet. Väsentliga olikheter inom samma utbildningslinjer hade vidare kunnat konstateras vid olika förband trots att utbildningen vid dessa bedrivits under i övrigt likartade utbildningsbetingelser.

Utredningen hade kommit till den uppfattningen, att de angivna förhållandena menligt inverkat på gruppchefsutbildningens effektivitet. En av anledningarna till den mindre tillfredsställande planläggningen av gruppchefsutbildningen å förbanden låge enligt utredningens mening däri att de centralt, truppslagsvis utfärdade bestämmelserna rörande gruppchefsutbildningen icke erhållit en lämplig utformning.

Utredningen har vidare som en brist påtalat att principiella riktlinjer för gruppchefsutbildningen icke medtagits i Allmänna utbildningsbestämmelser för armén.

Såsom ett led i sina studier av gruppchefsutbildningen har utredningen verkställt en undersökning rörande förbandens planläggning av utbildningen under utbildningsåret 1950—1951.

Om resultatet av denna undersökning har utredningen sammanfattningsvis anfört följande.

Utredningen har funnit, att vissa förband i sin planläggning av utbildningen för 1950—1951 års värnpliktskontingent icke helt följt de i Allmänna utbildningsbestämmelser givna anvisningarna för bl. a. periodplanläggningen.

Särskilda föreskrifter för gruppchefsutbildningen ha i vissa fall saknats och i andra fall varit ofullständiga.

Gruppchefsutbildningen har vid vissa förband följt samma plan som gällt för de värnpliktiga i allmänhet. Kompletterande bestämmelser motsvarande gruppchefsutbildningens större omfång ha saknats.

Vid planläggningen har icke överallt hänsyn i tillräcklig grad tagits till lämplig stegringsföljd, varjämte en ändamålsenlig avvägning mellan enskild utbildning och befälsutbildning icke kommit till stånd.

Materiella betingelser.

Utredningen har framhållit att — oaktat de materiella betingelserna för gruppchefsutbildningen förbättrats under de senare åren — brister dock alltjämt föreläge i dessa avseenden.

Bland de åtgärder på området som vore av väsentlig betydelse för effektivisering av gruppchefsutbildningen har utredningen särskilt angivit följande.

Modernisering av lektionssalar.

Ökad tilldelning av åskådningsmateriel.

Ytterligare utbyggnad av fasta utbildningsanordningar, framförallt avseende förbandens stridsskjutningsområden samt anläggande av fasta stridsbanor för befälsutbildningen.

Ökad användning av redan befintliga anordningar, såsom krigsspelsrum, terränglådor och filmskjutbanor.

Ökad boktilldelning.

Införande av speciell lärobok för underbefälsutbildning.

Förbättrad film- och bildbandsundervisning.

Inspelning av kortfilmsserier och uppgörande av bildband, speciellt lämpade för underbefälsutbildningen.

Förbättrad distribution av ammunitionen samt ändamålsenligare planläggning av dess fördelning under utbildningsåret.

Tilldelning av närpansarvärnsammunition för skyttegruppchefsutbildningen.

Gruppchefsutbildningens organisation.

Utredningen har framhållit att enligt dess mening gruppchefs eleverna icke på ett tillfredsställande sätt inplacerats i utbildningsorganisationen. Sålunda förekomme ej sällan att gruppchefs elever och värnpliktiga i allmänhet under hela första tjänstgöringen erhöle gemensam utbildning inom samma utbildningsavdelningar. I de fall då gruppchefs eleverna från början avskilts till särskilda befälsutbildningsenheter hade eleverna på ett alltför tidigt stadium — innan deras befälsförmåga ännu blivit befast — utplacerats till befälstjänstgöring å trupp.

Till belysning av det nu anförda må här hänvisas till de grafiska sammanställningarna å sid. 57—73 i betänkandet.

Utredningen har framlagt förslag till organisatoriska förändringar beträffande gruppchefsutbildningen och därvid anført i huvudsak följande.

Utredningen har för sin del funnit, att en organisation, i vilken gruppchefs eleverna först under en tillräckligt lång tid bibringas utbildning avskilda från övriga värnpliktiga för att därefter under sista tiden av tjänstgöringen huvudsakligen tjänstgöra såsom gruppchefer (motsvarande) vid utbildningsförband, sammansatta av värnpliktiga i allmänhet, är att föredraga framför den nuvarande. Utredningen har den bestämda uppfattningen, att genom en dylik koncentration till särskilda övningsavdelningar större enhetlighet och ökad effektivitet i befälsutbildningen skulle kunna ernås. För en ändring av utbildningsorganisationen i sådan riktning synes även det förhållandet tala, att de intellektuella betingelserna hos de till underbefälsutbildning utvalda värnpliktiga äro i stort sett enahanda, varjämte de genom bättre fysisk och psykisk standard skilja sig från de värnpliktiga i allmänhet. Vidare skulle genom en sådan koncentration en fördelaktigare disponering av utbildningsbefälet kunna ske. Slutligen må framhållas att, därest såsom nu är fallet inom vissa utbildningsgrenar rekrytutbildningen av befälseleverna sker samtidigt med utbildningen av de värnpliktiga i allmänhet, utbildningstempot för de förras vidkommande kommer att försenas, enär utbildningsmetoderna och tempot måste vara och även äro avsedda för flertalet värnpliktiga. Denna allvarliga nackdel för den värnpliktiga befälsutbildningen kommer genom den ifrågasatta anordningen att försvinna.

Det synes utredningen möjligt och lämpligt, att gruppchefs elever i skytte-tjänst vid infanteriet fr. o. m. inryckningsdagen sammanföras till gruppchefs-kompanier vid varje infanteriförband. Utbildningslinjer, där elevantalet per förband icke uppnår en för effektiv utbildning lämplig styrka, böra samman-slås militärområdesvis. Genom en dylik organisation utnyttjas utbildnings-befälet med säkerhet mera rationellt. Några kommenderingar i dylika fall av befäl utanför eget förband synas icke behöva ske i större omfattning, enär utbildningen kan förläggas till förband, som förfoga över för utbildnings-linjen ifråga lämpligt befäl.

Gruppchefs elevernas trupptjänstgöring synes böra påbörjas efter juluppe-hållet (d. v. s. efter omkring 8 månaders utbildning) och ske vid eget trupp-förband.

Den stora betydelse, som utbildningen av befäl av olika kategorier har för

arméns verksamhet, bör, anser utredningen, mera än vad som nu sker komma till uttryck rent organisatoriskt. En åtgärd i sådan riktning torde vara att samordna de olika befälsutbildningsuppgifterna inom ett förband och giva dem en enhetlig ledning inom ramen för en befälsutbildningsbataljon (mot-svarande). På samma sätt bör i så fall utbildningen av de övriga värnpliktiga ske inom en soldatutbildningsbataljon. Genom införande av en befälsutbildningsbataljon såsom nyss angivits ernås flera fördelar. Sälunda erhålles en enhetlig ledning av befälsutbildningen, bättre och ökade möjligheter att utnyttja kvalificerat befäl, delvis i form av s. k. lärarsystem, samt ökade möjligheter att effektivt utnyttja lokaler och fasta utbildningsanordningar.

Utredningen har i detta sammanhang erinrat om en viss kategori av värnpliktiga i allmänhet, nämligen de s. k. *föregångsmännen*, vilkas utbildning enligt utredningens uppfattning icke vore ändamålsenligt organiserad.

I anslutning härtill har utredningen anfört:

Någon särskild kategori »föregångsmän» återfinnes visserligen icke i nuvarande bestämmelser för utbildningen, men av speciella orsaker ha dock mångenstädes i praktiken en sådan kategori uppstått. Den knappa befäls-tillgången tillåter nämligen ofta icke, att vid varje underavdelning av grupps storlek ett stamanställt underbefäl fast placeras som gruppchef. På avdelningar, vid vilka icke värnpliktiga gruppchefelever placerats utspridda redan från utbildningens början, utväljes i stället lämplig värnpliktig att som *föregångsman* så långt möjligt är söka fylla en gruppchefs funktioner. Bland dessa värnpliktiga återfinnas ej sällan goda befälsmän, som av en eller annan orsak icke blivit uppmärksammade vid inskrivningarna och därför icke från början uttagits till särskild befälsutbildning. De göra ofta god nytta och vissa berömvärd ambition i sitt arbete. Det må också sägas, att de i dagens ansträngda befälsläge i all sin begränsning dock utgöra en nödvändig del av utbildningsorganisationen. Med nuvarande uppläggning av gruppchefsutbildningen utsätts emellertid föregångsmännen för påfrestningar av psykologisk natur vid de tillfällen, då gruppchefeleverna från de särskilda befälsskolorna skickas ut till tjänstgöring på trupp. Härvid tillgår mestadels så, att gruppchefeleverna fr. o. m. 3. skedet (omkring den 1 oktober) att börja med en till två, efter hand flera dagar i veckan tjänstgöra som gruppchefer respektive gruppchefs ställföreträdare, varvid i allmänhet föregångsmännen nedflyttas till vanlig menigs plats inom samma grupp. Vid slutet av utbildningen tjänstgöra gruppchefeleverna nästan ständigt utplacerade på trupp, vilket givetvis i och för sig är riktigt och ändamålsenligt. Det nu relaterade medför emellertid, att utbildningen kommer för föregångsmännen att kännetecknas av en gradvis förskjutning från föregångsmannaskap med visst ansvar och självständiga uppgifter till tjänst som menig i en grupp. Den som av omständigheternas makt »trängt» honom undan till den senare platsen står i stället som chef för gruppen.

Det är lätt att inse, att sådana förhållanden icke kunnat gynnsamt inverka på föregångsmännens intresse för utbildningen utan tvärtom varit ägnade att skapa olycklig irritation och spänning mellan gruppchefelev och föregångsman och mellan dem och gruppens övriga medlemmar. Utredningens egna iakttagelser på fältet har bekräftat dessa farhågor.

Även för plutoncheferna innebär tjänstgöringen växelvis mellan gruppchefelever och föregångsmän en mången gång påfrestande extra belastning, som ej är ägnad att bidra till att göra utbildningsarbetet effektivt. Anordningen ger, som redan nämnts, ofta anledning till onödig irritation och olust bland de värnpliktiga och ställer dessutom på plutonchefen kravet att samtidigt svara för utbildningen av såväl egen pluton som till denna mer eller mindre tillfälligt kommenderade befälslever.

Utredningen har för sin del funnit att systemet med föregångsmän borde bibehållas. Vid utbildningsavdelningar bestående av värnpliktiga i allmänhet, där det på grund av befälsläget icke vore möjligt att fast placera stamunderbefäl som gruppchefer, borde sålunda lämpliga värnpliktiga utväljas att fungera som föregångsmän — allt i stort sett efter de principer, som redan tillämpades. Men föregångsmännen borde, i motsats till vad som nu skedde, under den tid då gruppchefelevorna vore under skolutbildning, d. v. s. under tiden intill juluppehållet, ständigt så långt möjligt tjänstgöra som chefer för respektive grupper. Ett varje vecka upprepat »fram- och tillbakasystem», där deras ställning inom gruppen skiftade från föregångsman till menig och åter till föregångsman, borde icke få förekomma. Gruppchefelevornas trupptjänstgöring skulle enligt utredningens förslag påbörjas efter den sammanhållna skolutbildningens avslutning. De borde då få det fulla ansvaret som chefer respektive ställföreträdare för de grupper, där de placerades. Enligt utredningens mening borde föregångsmännen vid detta tillfälle flyttas ur sina grupper och sammandragas till en sammanhållen, särskild befälsutbildning, som syftade till att med deras föregående praktiska trupptjänstgöring som underlag genom teknisk-taktisk skolning göra dem skickade att i fält tjänstgöra som gruppchefs ställföreträdare. Denna befälsutbildning borde ske vid de befälsskolor inom befälsutbildningsbataljonen som gruppchefelevorna just lämnat. Skolorna borde för detta ändamål i behövlig omfattning kvarstå organiserade intill utbildningsårets slut. Utredningen vore väl medveten om att det nu föreslagna systemet icke överallt låte sig helt genomföra men ansåge att allt borde göras för att i största möjliga utsträckning underlätta dess förverkligande.

Personella betingelser.

Utredningen har framhållit att en påtaglig brist på fast anställt underbefäl vore rådande vid flertalet av arméns truppslag. Bristen syntes vara mest markant vid infanteriet och vissa förband inom artilleriet. Vid vissa truppslag förelåge emellertid även brist på yngre kompaniofficerare.

Bristen på aktivt befäl hade enligt utredningens uppfattning gjort sig särskilt kännbar i samband med *repetitionsövningarna*, vilka sedan 1950 inom armén bedrevs i krigsförband. Befälskadrarna vore icke beräknade för den belastning som repetitionsövningarna medförde. De starkt märkbara vakanserna bland det stamanställda underbefälet medförde ytterligare påfrestningar på utbildningsbefälet vid truppförbanden. För att en effektiv utbildning vid repetitionsövningsförbanden skulle kunna ernås måste därför en avvägning ske mellan de olika utbildningsuppgifter vilka åvilade organisationen. Sålunda kunde man icke för närvarande räkna med att en effektiv utbildning i full omfattning kunde bedrivas *samtidigt* med såväl rekrytomgången som repetitionsövningsförbanden. Att utöka det disponibla utbildningsbefälet vore enligt utredningens mening ett spörsmål av första ordningen.

I fråga om tillgången på instruktörer för utbildning av värnpliktiga be-

befälselever har utredningen framhållit som önskvärt att vid den grundläggande utbildningen av befälselever varje avdelning om grupp storlek tilldelades ett stamunderbefäl. Vid en genomsnittlig befälstillgång per pluton av exempelvis 1 officer, 1 underofficer och 3 underbefäl borde därför plutoner bestående av befälselever tillgodoses med 1 + 1 + 4, under det att plutoner sammansatta av värnpliktiga i allmänhet i så fall tilldelades instruktörer i relationen 1 + 1 + 2. Det vore enligt utredningens mening rationellt att på detta sätt satsa mera på utbildningen av befälselever.

Beträffande *utbildningens genomförande* har utredningen gjort en ingående analys rörande det sätt på vilket de värnpliktiga skulle kunna aktivt engageras i utbildningsarbetet och i samband därmed uttalat vissa synpunkter på principerna för utbildningen av befälselever (betänkandet s. 89—109). Enligt utredningens mening vore spörsmålet om utbildningstidens längd direkt avhängigt av frågan om sättet för utbildningens bedrivande. Det finnes många utbildningsmoment, som under aktiv insats av de värnpliktiga kunde medhinnas på betydligt kortare tid än om dessas attityd till utbildningen vore passiv eller negativ.

Utredningen har ansett sig kunna konstatera att utbildningen av de värnpliktiga — såväl befälselever som värnpliktiga i allmänhet — icke alltid bedrivits på ett ur pedagogiska och utbildningsmetodiska synpunkter effektivt sätt. En orsak härtill hade redan berörts i det föregående, nämligen den rådande bristen på aktivt befäl. Den viktigaste orsaken vore dock enligt utredningens mening den mindre goda standard i fråga om *utbildningsförmåga* som kunde förmärkas framför allt inom den yngre delen av befälskårerna. Detta sammanhänge åter därmed att det aktiva befälet under sin egen utbildning ej erhöle tillräcklig praktisk handledning i rätta sättet att utbilda värnpliktiga.

Den inre tjänsten.

Vid sina undersökningar av möjligheterna att inom nuvarande ram utvinna ytterligare utbildningstid har utredningen funnit, att en rationalisering skulle kunna göras av den inre tjänsten, främst den del av denna som ägde rum vid veckosluten. Härigenom skulle enligt utredningens beräkningar en tidsvinst av inemot en vecka kunna uppnås.

Befordringsgång.

Enligt nuvarande ordning erhålla gruppchefeleverna befordran till den lägsta befälsgraden, vicekorpral (motsvarande), vid avslutandet av första tjänstgöringen.

Utredningen har som sin mening uttalat att bättre betingelser för gruppchefelevernas befälsutövning skulle ernås om de redan under första tjänstgöringens gång befordrades till vicekorpraler. Möjligheten att efter kvalificerande prestationer uppnå befälsgrad torde dessutom säkerligen i sig själv för flertalet befälselever utgöra en stimulerande faktor av värde. En

sådan befordran borde lämpligen ske i samband med att gruppchefeleverna vid jul avslutade den skolmässiga delen av sin utbildning.

Utredningen har därför föreslagit att gruppchefelev vid slutet av gruppchefsskolan skall befordras till värnpliktig vicekorpral. Det högre penningbidrag, som skulle medfölja denna befordran, ansåges komma att ytterligare främja gruppchefelevernas aktiva medverkan.

I syfte att även fortsättningsvis öka gruppchefelevernas intresse har utredningen föreslagit att gruppchefelev, som med godkännande vitsord fullgjort trupptjänstgöringen efter juluppehållet, vid utryckningen från första tjänstgöringen skulle förordnas till värnpliktig korpral. Sistnämnda befordran komme dessutom att innebära, att den värnpliktige gruppchefen vid fullgörande av repetitionsövning innehade en tjänstegrad, som närmare överensstämde med den befattning han i krig skulle bekläda.

Samma skäl som anförts till stöd för förslaget om befordran av underbefälselever talade enligt utredningens mening för att de förut nämnda föregångsmännen ur kategorien värnpliktiga i allmänhet förordnades till vicekorpraler vid utryckningen från första tjänstgöringen, detta under förutsättning att de förklarats lämpliga som gruppchefs ställföreträdare.

Premier.

Enligt 29 § kungörelsen den 21 december 1945 om värnpliktsavlöning (senaste lydelsen i SFS 1951:380) utgå premier till vissa kategorier av värnpliktiga vilka genomgått förlängd tjänstgöring.

Utredningen har nu föreslagit att även gruppchefeleverna skola komma i åtnjutande av premie. Härom har utredningen anført.

Hittills har den principen gällt, att premie utgått till värnpliktiga, vilka på grund av särskilda kvalifikationer åläggas längre tjänstgöring än huvuddelen av de värnpliktiga. Då de till underbefälsutbildning uttagna enligt utredningens förslag komma att fullgöra något längre tjänstgöring än de värnpliktiga i allmänhet bör alltså redan av denna anledning någon kompensation i form av premie kunna tillerkännas dem. Huvudsyftet med en premie i förevarande fall bör emellertid icke vara att kompensera längre tjänstgöring utan i stället att utgöra en för utbildningen stimulerande faktor. Utredningen vill i premien sålunda se en möjlighet att påverka de värnpliktiga i den riktningen, att gruppchefsutbildningen blir mera eftersträvansvärd och att de värnpliktiga själva under denna utbildning söka göra sitt bästa. Av denna anledning vill utredningen föreslå, att gruppchefeleverna tilldelas premie. Densamma bör utgå med 200 kronor. Såsom villkor för premie bör gälla, att utbildningen genomgåts med godkännande vitsord. — Utredningen vill föreslå, att även till underbefälsutbildning uttagen värnpliktig, som ehuru icke godkänd dock under utbildningen visat ambition och intresse, må, enligt regementschefs bestämmande och efter prövning i varje särskilt fall, kunna tilldelas premie. Man måste nämligen räkna med att vissa värnpliktiga trots att de gjort sitt bästa under utbildningen icke visa sig ha sådana egenskaper, att de kunna bli befäl. Dylika värnpliktiga synas skäligen icke böra gå miste om premie.

Utredningen har ansett premier böra ifrågakomma även för kategorien föregångsmän. Dessa värnpliktiga finge visserligen icke längre utbildnings-

tid än huvuddelen, men de hade större ansvar och måste utföra större prestationer än sina kamrater. Det syntes därför utredningen skäligt, att även föregångsmännen, under förutsättning att de godkändes som gruppchefs ställföreträdare vid den sammandragna befälsutbildningens slut, i stimulerande syfte tillerkändes en premie, vilken dock med hänsyn till att tjänstgöringens längd icke överstege vad som gällde för huvuddelen av de värnpliktiga syntes böra sättas till 100 kronor. Premien borde utbetalas i samband med utryckningen.

Enligt utredningens mening borde även hädanefter efter frivilligt åtagande värnpliktiga i allmänhet kunna övergå till underbefälsutbildning. Därest dylik övergång komme att äga rum, borde samma befordringsgång gälla för de sålunda överflyttade som för de värnpliktiga vilka redan vid inskrivningen uttagits för underbefälsutbildning, medan däremot premien till de överflyttade — vilka ej avsåges skola fullgöra längre första tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet — icke borde utgå med högre belopp än som föreslagits för föregångsmännen, eller 100 kronor.

Sammanfattning.

Utredningen har uppskattat den effektiva tid som genom de föreslagna åtgärderna stode att utvinna inom den nuvarande gruppchefsutbildningens ram till cirka 130 timmar, varav cirka 50 timmar beräknades belöpa å tidsvinst som erhöles genom effektivisering och omdisponering av den inre tjänsten medan cirka 80 timmar — motsvarande cirka 5 % av den disponibla utbildningstiden — belöpte å tid som kunde inbesparas genom övriga förut angivna åtgärder.

Utredningen har ansett, att tidsvinsten å 130 timmar borde utnyttjas närmast för utbildning med andrahandsvapen samt utbildning i underrättelse-tjänst och även lämna utrymme för ett ökat antal momentövningar i grupp- och patrulltaktik. Härigenom kunde enligt utredningens uppfattning de påtalade bristerna i nyssnämnda hänseenden i stort sett avhjälpas. Som framginge av det tidigare anförda hade utredningen såsom en brist konstaterat att ett tillräckligt befälsmedvetande icke skapats hos gruppchefeleverna med nuvarande ordning. Genom de nu föreslagna åtgärderna — främst i fråga om organisation och befordringsgång — komme enligt utredningens mening ökade förutsättningar för skapande av ett sådant befälsmedvetande att uppstå.

Den tid som krävdes för avhjälpande av de övriga konstaterade bristerna i gruppchefsutbildningen — avseende mörkerutbildning, förbandsutbildning, närpansarvärnsutbildning samt spräng- och mintjänst — kunde, ansåge utredningen, beräknas till omkring 270 timmar. De mest tidskrävande av dessa utbildningsmoment vore förbandsutbildning samt spräng- och mintjänst. Vad anginge förbandsutbildningen vore att märka, att frågan om en förbättrad gruppchefsutbildning i detta avseende vore direkt avhängig av den tid, som stode till förfogande för utbildningen av de värnpliktiga i allmänhet. Det vore nämligen av väsentlig betydelse att gruppchefeleverna under senare

delen av sin tjänstgöring kunde få föra befäl över trupp, bestående av värnpliktiga i allmänhet. Utredningen hade därför ansett det vara nödvändigt att närmare undersöka betingelserna för utbildningen av huvuddelen av de värnpliktiga.

4) Undersökningar rörande ytterligare åtgärder för att avhjälpa konstaterade brister.

Utredningen har konstaterat att även utbildningen av de värnpliktiga i allmänhet företedde brister i flera hänseenden, nämligen i fråga om andrahandsvapen, spräng- och mintjänst samt utbildning i högre förband. Brister i fråga om andrahandsvapen och spräng- och mintjänst kunde enligt utredningens uppfattning avhjälpas genom att även för värnpliktiga i allmänhet en effektivisering av inre tjänsten företogs, varigenom inemot 50 utbildningstimmar kunde utvinnas inom nuvarande utbildningstid. Däremot hade utredningen funnit, att denna tidsvinst icke gäve utrymme för en tillräcklig utökning av antalet övningar i högre förband.

Då ett behov av ytterligare utbildningstid för såväl värnpliktiga i allmänhet som för gruppchefseleverna visat sig föreligga, hade utredningen ansett det nödvändigt att undersöka vilka möjligheter som finnes att med ytterligare utbildningsuppgifter belasta den nuvarande utbildningsorganisationen. Dessa undersökningar hade givit vid handen, att för huvuddelen av de värnpliktiga ytterligare cirka 20 dagars utbildning kunde uttagas samt att en mindre del av värnpliktskontingenten kunde erhålla 2 å 3 veckors utbildning därutöver.

I anslutning härtill har utredningen anfört följande.

För att möjliggöra ett ökat antal nödvändiga övningar i bataljons- och högre förband synes en förlängning med 20 dagar av den nuvarande tiden för första tjänstgöringen böra ske. Den nuvarande 9-månaderstjänstgöringen omfattar en egentlig övningstid av endast $8\frac{1}{3}$ månader, enär från densamma avgår ett uppehåll vid jul- och nyårshelgerna om i regel 17 dagar. Därest tjänstgöringstiden ökas med 20 dagar (cirka 135 utbildningstimmar), motsvarande i stort sett nämnda övningsuppehåll, kommer den verkliga tjänstgöringstiden att uppgå till 9 månader. Vid ett eventuellt genomförande av en första tjänstgöring om 290 dagar vill utredningen även förorda att, för att undvika onödigt splittring av utbildningen, en dylik tjänstgöringstid alltid inpassas så att uttryckning kommer att ske före påsk. Brister om 135 timmar beträffande förbandsutbildningen bli genom dessa 20 dagars eller inemot 3 veckors förlängning täckta för alla värnpliktiga, vilken förlängning för gruppchefernas del dessutom lämnar rum för en viss utbildning med näransvarsvärnsvapen.

De brister, som kvarstå i gruppchefernas utbildning efter genomförandet av hittills föreslagna åtgärder, gälla spräng- och mintjänst, innebärande ett behov av ytterligare cirka 20 dagars övningstid. Utredningen har då det gäller spräng- och mintjänst funnit det vara av synnerlig vikt, att utbildningen i dessa ämnesgrenar sker så, att i varje detalj som skall inläras fullgod färdighet uppnås. Denna synpunkt måste ej minst beaktas, då det gäller befälsutbildning. Om de tidsvinster som kunna erhållas genom de föreslagna effektiviseringsåtgärderna tagas i anspråk för avhjälpande av andra väsent-

liga brister på sätt utredningen förordat, finner utredningen det oundgängligen nödvändigt att, för att en fullgod spräng- och minutbildning skall kunna komma till stånd, utbildningstiden för gruppchefeleverna utökas med ytterligare 20 dagar utöver den, som föreslagits för värnpliktiga i allmänhet. Härigenom blir den återstående bristen på 135 utbildningstimmar täckt.

Genom de nu redovisade åtgärderna synas samtliga konstaterade brister beträffande gruppchefsutbildningen kunna avhjälpas.

Utredningen har understrukit att, om de föreslagna nya utbildningsuppgifterna bleve pålagda utbildningsorganisationen, en övre gräns beträffande belastningen uppnåddes vilken icke kunde överskridas om icke effekten av det totala utbildningsresultatet skulle äventyras. Ej minst de uppgifter i form av repetitionsövningar i krigsförband och därmed sammanhängande befälsövningar som åvilade organisationen måste därvid beaktas. Sistnämnda övningar vore enligt utredningens mening av sådan betydelse för såväl gruppchefer som övrigt värnpliktigt befäl, att de borde göras permanenta.

I detta sammanhang har utredningen vidare anfört. Ett uppehåll om 1½—2 månaders längd mellan utryckningen för en rekrytomgång och inryckningen för nästa omgång rekryter anses nödvändigt för att bereda utrymme åt såväl förberedelser för de värnpliktigas utbildning som det aktiva befälets vidareutbildning och för att tillfredsställande kunna genomföra vårens repetitionsövningar. Utredningen vill särskilt framhålla angelägenheten av befälets vidareutbildning, en verksamhet som är ägnad att i hög grad höja värnpliktsutbildningens effektivitet och som utredningen anser vara av väsentlig betydelse för resultatet av arméns utbildningsverksamhet som helhet betraktad.

5) Frågan om övningsuppehåll under sommarhalvåret.

I samband med frågan om en ändamålsenlig disposition av utbildningsåret har utredningen även berört det s. k. skördeuppehållet. Utredningen har härvid funnit det ur olika synpunkter nödvändigt, att ett övningsuppehåll om 14 dagar inlägges under sommarhalvåret. I detta sammanhang har utredningen framhållit, att en på många håll uttalad uppfattning, att skördeuppehållet inlagts uteslutande för att tillmötesgå speciella önskemål från jordbrukets sida icke kunde anses riktig. Utredningen har anfört följande.

Först må påpekas, att den nu använda beteckningen skördeuppehåll icke är fullt adekvat. Det synes vara riktigare att i stället införa begreppet övningsuppehåll och undersöka om ett sådant är önskvärt eller ej. Då det gäller konsekvenserna för det militära utbildningsarbetet, bör till en början fastställas, om under utbildningsåret organisationen momentant utsättes för särskilt stark belastning och om i så fall ett övningsuppehåll skulle kunna tänkas ha en utjämnande verkan och på så sätt bidra till höjandet av den totala effekten av utbildningsarbetet. — Som exempel må här tagas ett infanteriregemente av normal typ. I fråga om utbildning har detta i stort följande uppgifter under ett arbetsår. Regimentet skall inom ramen av förefintlig organisation (kader och materiella utbildningsbetingelser såsom kaser-

ner, övningsfält, fasta utbildningsanordningar etc.) utbilda och öva dels en åldersklass under första tjänstgöring (f. n. 800—850 värnpliktiga) jämte eleverna i plutonchefsskolor och stamskolor dels ock mellan 2 500 och 3 000 värnpliktiga under krigsförbandsvisa repetitionsövningar om 30 dagar jämte 500—600 värnpliktiga vid till dessa övningar knutna särskilda befälsövningar om 10 dagar. Den starkaste belastningen ur arbetssynpunkt inträder i samband med de krigsförbandsvisa övningarna. Dessa komma i allmänhet att inplaceras med en våromgång (april—maj) med i huvudsak lokalförsvarsförband samt en höstomgång med i huvudsak fältförband jämte vissa lokalförsvarsförband. Vid båda omgångarna tillkomma de nämnda särskilda befälsövningarna.

Vårinkallelserna inträffa under det relativt sett truppfria uppehållet mellan de två rekrytomgångarna och medföra alltså icke några direkta störningar för utbildningen. Härvid är dock att märka att under det truppfria uppehållet utbildning äger rum vid såväl plutonchefs- som stamskolor, varjämte denna tid även måste användas för viss vidareutbildning av det aktiva befälet. Huvuddelen av de repetitionsskyldiga fullgöra emellertid sin tjänstgöring på hösten. Befälsövningen blir då också av denna anledning större än på våren. Följande kan härvid konstateras. Därest under hösten de 14 första dagarna av krigsförbandens utbildning infalla samtidigt som rekrytomgången är i tjänst, synes detta medföra antingen att utbildningen av krigsförbanden under de betydelsefulla skedena av befälsutbildning och repetition av enskild utbildning i stor utsträckning måste ske utan medverkan av det aktiva befälet och utan tillgång till tidsbesparande och effektiviserande fasta utbildningsanordningar, skjutbanor o. s. v. eller — om det aktiva befälet och utbildningsanordningarna till huvuddelen ställas till krigsförbandens disposition — att utbildningen av rekrytomgången under c:a en halv månad avsevärt försämras. Vad nu anförts synes starkt tala för ett övningsuppehåll under hösten för rekrytomgången.

Då det gäller frågan om ett övningsuppehåll bör finnas eller icke synes hänsyn även böra tagas till en annan omständighet. Det måste betraktas som ett oavvisligt krav, att alla möjligheter tillvaratagas för att ge de värnpliktiga ett maximalt utbyte av utbildningen. Detta gör det både önskvärt och nödvändigt, att utbildningen drives i en intensiv och för individen fordrande takt. För att det totala utbytet av en så driven utbildning skall bli så stort som möjligt, torde det vara nödvändigt att inlägga en andningspaus, som låter det inlärdas stabiliseras och som genom möjligheten till miljöväxling stimulerar den enskilde till maximal anspänning, då utbildningen på nytt tar vid. Erfarenheten visar också, att man ej någon gång under de senaste decennierna funnit det lämpligt att låta huvuddelen av de värnpliktiga oavbrutet genomgå utbildning under så långa perioder, som det här kan bli fråga om.

Då det gäller att bedöma frågan om önskvärdheten av ett övningsuppehåll ur *arbetsmarknadssynpunkt* är att märka att tillgången på manlig arbetskraft varje år i samband med de krigförbandsvisa repetitionsövningarna och de därtill knutna befälsövningarna kommer att tillfälligt minska. Oavsett nyssnämnda inkallelser är efterfrågan på arbetskraft för landet i dess helhet i allmänhet störst under vårmånaderna samt under augusti—september.

Med hänsyn härtill synes det vara angeläget att beakta varje möjlighet att motverka de eventuella brister i tillgången på arbetskraft, som framför allt torde bli kännbara under höstmånaderna, då omfattningen av de krigsförbandsvisa övningarna är störst. Ett övningsuppehåll under denna tid frigör c:a 26 000 man för arbetsmarknaden.

Ur arbetsmarknadssynpunkt torde alltså det för närvarande praktiserade

skördeuppehållet lämpligen böra ersättas med ett övningsuppehåll under september. En dylik övergång från skörde- till övningsuppehåll torde ej kunna få någon avgörande inverkan på jordbruket i dess helhet, men man bör dock ej bortse från de svårigheter, som i det enskilda fallet kunna tänkas uppstå vid många brukningsenheter. Åtgärder synas därför böra vidtagas för att ge lämplig instans (förslagsvis regementschef eller motsvarande) rätt att efter individuell prövning bevilja speciell tjänstledighet åt vissa värnpliktiga för att på så sätt tillgodose särskilt utsatta brukningsenheters behov av arbetskraft. Längden av sådan ledighet bör vara maximerad till c:a 14 dagar. Den som erhåller tjänstledighet under annan tid än övningsuppehållet torde måhända böra åläggas att göra tjänst motsvarande antal dagar under detta uppehåll, för så vitt icke även under denna tid hans arbetskraft är oundgängligen nödvändig för brukningsenheten.

Det anförda syntes enligt utredningens uppfattning visa, att bärande skäl föreläge för att fortsättningsvis i utbildningsåret under september månad inlägga ett övningsuppehåll om c:a 14 dagar. Beträffande VI militärområdet kunde de klimatiska förhållandena motivera att övningsuppehållet och repetitionsövningen förlades till en tidigare tidpunkt under året.

Utredningen har slutligen som sin mening uttalat att genom de åtgärder av olika slag, för vilka i det föregående redogjorts, betingelser skapades för att gruppchefeleverna efter avslutad underbefälsutbildning skulle kunna motsvara den uppställda målsättningen nämligen att de vid första tjänstgöringens slut skulle vara krigsplaceringsbara i den befattning för vilken de utbildats.

6) Repetitionsövningarnas betydelse för bibehållande av det värnpliktiga befälets truppföringsförmåga.

Utredningen har framhållit, att det enligt dess mening vore av väsentlig betydelse att den befälsförmåga som det värnpliktiga befälet av olika kategorier uppnått under sin första tjänstgöring och den däri innefattade befälsutbildningen i största möjliga utsträckning kunde bibehållas under den fortsatta tjänstetiden. Utredningen hade därför bedrivit särskilda studier av repetitionsövningarna krigsförbandsvis hösten 1950.

Det må här erinras om att de s. k. befälsövningarna vid nämnda tid ännu ej införts.

Om resultatet av sina studier har utredningen bland annat anført. Det värnpliktiga befälets truppföringsförmåga hade under dessa övningar företett brister. Utredningen hade kommit till den uppfattningen att det icke vore möjligt att genom rationaliseringsåtgärder inom ramen för repetitionsövningarna avhjälpa bristerna. Utredningen hade därför befästs i sin redan förut uttalade uppfattning att i omedelbar anslutning till repetitionsövningarna borde anordnas särskilda övningar för de befälsvärnpliktiga, vilka därunder kunde få möjlighet att repetera vad som förut inlärts och i övrigt förbereda sin verksamhet som befäl vid krigsförbanden.

Sedermere hade utredningen följt den under år 1951 anordnade arméfält-

tjänstövningen i Västergötland. Det i denna övning deltagande värnpliktiga befälet hade dessförinnan genomgått sådan befälsövning om 10 dagar, varom beslut fattats tidigare samma år. Utredningens iakttagelser vid arméövningen hade klart ådagalagt värdet av den sålunda införda befälsövningen.

Utredningen har sammanfattat sina synpunkter beträffande befälsövningen sålunda.

Befälsövningen innebär en välbehövlig repetition i militära kunskaper och främjar truppföringsförmågan.

Själva repetitionsövningarna kunna därigenom bedrivas mera rationellt, vilket medför ett större utbyte för samtliga i repetitionsövningarna deltagande kategorier.

Befälsövningen bidrager till ett höjande av de militära enheternas funktionsduglighet vid uppträdande i högre förband.

Med hänsyn till vad utredningen sålunda anfört har utredningen föreslagit, att de av 1951 års riksdag genom provisorisk lag beslutade befälsövningarna skola göras permanenta.

Utredningen har slutligen framhållit vissa synpunkter rörande *betydelsen av fortsatt kontakt mellan den värnpliktige och hans förband* efter första tjänstgöringens upphörande. Utredningen har därvid särskilt framhållit önskvärdheten av att den värnpliktige fortlöpande bleve informerad om de uppgifter, som hans krigsplacering innebär, och förmenat att en sådan information lämpligen kunde åstadkommas genom utsändande av promemorior i ämnet. Utredningen har även framhållit, att på motsvarande sätt tid efter annan lämnade upplysningar till det värnpliktiga befälet rörande viktigare militära nyheter vore till icke oväsentlig nytta. En sådan informationsverksamhet vore av betydelse ur ren utbildningssynpunkt men bidroge även till att skapa en känsla av befälsmedvetande och samhörighet med förbandet. I detta sammanhang ville utredningen även betona den frivilliga befälsutbildningens betydelse för det värnpliktiga befälets insatsförmåga.

Utredningen har gjort jämförelser mellan sitt förslag och 1948 års värnpliktskommittés förslag i fråga om vissa i förslagen gjorda tidsberäkningar. Därvid framginge bland annat, anför utredningen, att värnpliktskommittén ansett att gruppchefelevernas första tjänstgöring måste omfatta 330 dagar för att ge dem 1576 effektiva utbildningstimmar. Utredningen däremot hade beräknat det behövliga antalet utbildningstimmar till 1627. Genom noggranna undersökningar hade utredningen funnit detta timantal kunna utvinnas inom en tjänstgöringstid av 310 dagar, vilket alltså innebure att utredningens förslag i förhållande till kommittéförslaget gäve ett större antal effektiva utbildningstimmar inom en kortare utbildningstid. Det vore därvid att märka, att utredningen beträffande reservtid räknat med samma procentuella belastning som de ansvariga militära myndigheterna ansett vara rimlig.

7) Sammanfattning av utredningens förslag.

Utredningen har sammanfattat sina förslag beträffande tjänstgöringstidens längd och inpassning i utbildningsåret samt om befordran och premier för värnpliktiga tilldelade armén sålunda:

Uttagning av värnpliktiga till *underofficers- och officersutbildning* skall ske enligt nu gällande bestämmelser. Längden av utbildningstiderna för sådana värnpliktiga skall förbli oförändrad.

Uttagning av värnpliktiga till *underbefälsutbildning* (gruppchefsutbildning) skall ske enligt nu gällande normer. Ifrågavarande värnpliktiga inrycka till första tjänstgöring i början av maj månad och utrycka i slutet av mars nästpåföljande år. Första tjänstgöringen, som skall omfatta 310 dagar, vari övningsuppehåll (skördeledighet) om 14 dagar icke inräknas, inpassas så att uttryckningen kommer att ske före påskhelgen.

Värnpliktiga i allmänhet inrycka till första tjänstgöring i slutet av maj månad och utrycka samtidigt med gruppchefslevern i slutet av mars månad nästpåföljande år. Första tjänstgöringen skall omfatta 290 dagar, vari övningsuppehåll (skördeledighet) om 14 dagar icke inräknas. Under tiden från första tjänstgöringens början intill juluppehållet må bland värnpliktiga i *allmänhet* utväljas *föregångsmän* i den omfattning som ur utbildningsorganisatorisk synpunkt bedömes erforderlig, dock högst till det antal, som motsvarar antalet grupper (motsvarande) inom respektive utbildningsenheter. Föregångsmännen skola utbildas tillsammans med de värnpliktiga i allmänhet intill juluppehållet och därefter i sammanhållen befälsskola för utbildning till gruppchefs ställföreträdare.

Värnpliktiga gruppchefslever med godkännande vitsord förordnas omedelbart före juluppehållets början till värnpliktiga vicekorpraler och efter godkänd trupptjänstgöring till värnpliktiga korpraler i samband med uttryckningen från första tjänstgöringen, varvid de tillika tilldelas en premie om 200 kronor.

De till föregångsmän utvalda värnpliktiga med godkännande vitsord förordnas till värnpliktiga vicekorpraler i samband med första tjänstgöringens slut och tilldelas därvid en premie om 100 kronor.

Värnpliktiga i befälsbefattning skola inkallas till särskild befälsövning om 10 dagar före och i omedelbar anslutning till envar dem åliggande repetitionsövning.

B. Yttranden över gruppchefsutredningens förslag.

Av de yttranden som avgivits i anledning av gruppchefsutredningens förslag berör flertalet, i likhet med utredningens eget betänkande, endast utbildningsfrågorna inom armén, medan vissa remissvar avhandla motsvarande spörsmål sedda ur övriga försvarsgrenars synpunkter.

Jag lämnar först en redogörelse för innehållet i yttrandena i vad de avse armén.

1) Yttranden beträffande armén.

Chefen för armén berör i sitt yttrande till överbefälhavaren de strävanden som hittills gjorts att rationalisera utbildningen inom armén och anför härom:

Målet för utbildningen av värnpliktiga gruppchefer är enligt betänkandet att de skola kunna krigsplaceras vid fältförband omedelbart efter första tjänstgöringens slut. Detta mål har icke kunnat nås under de senaste utbildningsåren trots de rationaliseringsåtgärder som vidtagits i syfte att inom den nuvarande utbildningstidens ram utvinna större effekt. Svårigheterna att erhålla byggnadstillstånd och brist på medel för utbildningsanordningar, otillräcklig tillverkningskapacitet beträffande ammunition m. m. ha inverkat fördröjande på dessa åtgärder. Det ogynnsamma befälsläget, främst i underbefälsgraderna, har likaledes inverkat försvårande. Även om dessa planlagda rationaliseringsåtgärder — av vilka underbefälsfrågans lösning framstår som särskilt betydelsefull — skulle kunna genomföras fullständigt, kommer fortfarande ett behov av ytterligare utbildningstid utöver den nuvarande att kvarstå. Det erfordras sålunda alltjämt både fortsatt rationalisering av utbildningen och förlängd utbildningstid.

Arméchefen övergår herefter till en granskning av utredningens förslag och yttrar. Vad angår den besparing i tid som utredningen ansett kunna utvinnas genom rationaliseringsåtgärder kunna utredningens beräkningar i detta avseende icke helt godtagas. Beräkningarna, om vilka i vissa fall praktiska erfarenheter saknas, synas vara alltför löst grundade såväl i vad avser underbefälsleverna som värnpliktiga i allmänhet. För att möjliggöra den såväl för gruppcheferna som för värnpliktiga i allmänhet nödvändiga förbandsutbildningen i bataljon och högre förband måste enligt utredningens uppfattning utbildningstiden även för sistnämnda kategori förlängas, enligt förslaget med 20 dagar. Chefen för armén delar denna uppfattning — dock icke helt beträffande dagantalet — och vill understryka utredningens slutsats, att underbefälslevernas och de övriga värnpliktigas utbildningstid måste behandlas såsom en gemensam fråga. Utan att en förlängning av utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet äger rum, är enligt arméchefens uppfattning utredningens förslag beträffande underbefälsleverna icke genomförbart. Chefen för armén ansluter sig till utredningens förslag om beföringång för underbefälsleverna och premier till dem men biträder icke motsvarande förslag såvitt angår föregångsmännen.

Chefen för armén framhåller sammanfattningsvis att utredningens förslag otvivelaktigt innehåller förbättringar och många beaktansvärda synpunkter rörande utbildningen men anser att de förslag som utredningen framlagt rörande rationalisering av utbildningen icke i alla avseenden komma att inverka förrän efter en viss övergångsperiod. Det synes då rimligt, att under denna övergångsperiod bristerna i rationaliseringshänseende kompenseras med en något längre utbildningstid än vad utredningen föreslagit. Utredningens synpunkter beträffande möjligheten att inom ramen för nuvarande utbildningsorganisation effektivt utnyttja de av utredningen föreslagna förlängningarna överensstämmer i stort sett med verkliga förhållandet, så länge

nuvarande befälsläge består. Enligt arméchefens uppfattning komma möjligheterna att effektivt nyttiggöra en längre utbildningstid än utredningen föreslagit att bli gynnsammare om arméchefens i annat sammanhang framlagda förslag till lösande av underbefälsfrågan vinner bifall. Med ledning av erfarenheterna från värnpliktsutbildningen 1948—1951 samt på grundval av utredningens beräkningar synes en ytterligare utbildningstid för flertalet värnpliktiga av minst 10 dagar, utöver den av utredningen föreslagna, bli erforderlig, åtminstone intill den tidpunkt då de föreslagna rationaliseringsåtgärderna fullt genomförts och även efter denna tidpunkt, därest rationaliseringen icke skulle ge den av utredningen uppskattade tidsbesparingen. Härigenom komme första tjänstgöringen för gruppcheferna att ökas till högst 320 dagar och för värnpliktiga i allmänhet till högst 300 dagar. Med hänsyn bland annat till bristande tillgång på utbildningsbefäl bör emellertid Kungl. Maj:t be myndigas att begränsa dessa utbildningstider till lägst 310 respektive 290 dagar.

Arméchefen biträder utredningens förslag att de särskilda befälsövningarna, som infördes genom provisoriska lagbestämmelser år 1951, skola göras permanenta.

Mot utredningens förslag att förlägga övningsuppehållet under sommarhalvåret till början av september har arméchefen ej heller något att erinra.

Beträffande däremot den speciella tjänstledighet som enligt vad utredningen förordat skulle kunna beviljas värnpliktiga tillhörande jordbruket anför chefen för armén följande:

Det synes ur rättvisesynpunkt riktigast, att inom en viss kategori värnpliktiga somliga icke erhålla längre tjänstledighet än övriga. Principiellt synes därför tjänstledighet för att tillgodose jordbrukets behov böra inrymmas i den tjänstledighet, som nu för samtliga värnpliktiga inräknas i tjänstgöringstiden och bland annat omfattar övningsuppehåll på omkring 2 dagar vid midsommar och omkring 17 dagar vid jul och nyår. Vid dessa helger förefinns ett behov av vakt- och stallpersonal m. m., som skulle kunna fyllas av personal, vilken beviljats tjänstledighet på annan tid. Att kompensera speciell tjänstledighet genom tjänstgöring motsvarande antal dagar under septemberuppehållet, avstyrkes bestämt, så mycket mera som ifrågavarande värnpliktiga ofta behövas i jordbruket även under denna tid.

Slutligen behandlar arméchefen i sitt yttrande vissa problem rörande tjänstgöringsskyldigheten för de värnpliktiga vilka efter utbildning vid flottan eller flygvapnet överförts till armén.

Jag berör i det följande dessa problem i avsnittet Vissa särskilda frågor.

Överbefälhavaren ansluter sig till de synpunkter och förslag som framförts av arméchefen. Vad angår den ytterligare förlängning om 10 dagar som föreslås av arméchefen anför överbefälhavaren, att förlängningen icke kan inpassas i den för utbildningsåret 1952—1953 planlagda utbildningsverksamheten, och lämnar öppet när så kan ske.

Försvarets civilförvaltning understryker vad utredningen anført rörande angelägenheten av att alla möjligheter att effektivisera utbildningen tillvara-

tagas och framhåller betydelsen av att i utbildningsarbetet tekniska hjälpmedel i största möjliga utsträckning utnyttjas.

Civilförvaltningen delar utredningens uppfattning, att den föreslagna befordringsgången är ägnad att stimulera de värnpliktigas intresse för utbildningen. Förvaltningen tillstyrker även utredningens förslag beträffande premier. Skäl synas därvid enligt civilförvaltningens uppfattning tala för att till gruppchefsutbildning uttagen värnpliktig, som på grund av sjukdom nödgas avbryta utbildningen, bör, därest han under viss tid deltagit i utbildningen och därvid visat intresse, kunna erhålla premie med reducerat belopp. Vidare böra föregångsmän, därest de undantagsvis övergå till underbefälsutbildning, erhålla den högre premien om 200 kronor i stället för den av utredningen för detta fall föreslagna lägre premien om 100 kronor.

Beträffande det av utredningen förordade uppehållet i september om 14 dagar, vilket enligt förslaget icke skulle inräknas i tjänstgöringstiderna om 310 respektive 290 dagar, finner civilförvaltningen det ur teknisk synpunkt vara ändamålsenligare att inbegripa uppehållet i första tjänstgöringen, vars längd i så fall borde angivas till 324 respektive 304 dagar.

Statskontoret har ej något att erinra mot utredningens förslag om premie till värnpliktig, som med godkännande vitsord genomgått gruppchefsutbildning, men finner icke påkallat, att premie med samma belopp efter bedömning av vederbörande regementschef skulle kunna tilldelas även värnpliktig, som icke godkänts såsom gruppchef. Det anses vidare kunna ifrågasättas, huruvida tillräckliga skäl föreligga att tilldela föregångsmännen en premie. Föregångsmännen, vilka icke avsetts få längre tjänstgöringstid än de värnpliktiga i allmänhet, skulle ju enligt förslaget kunna befordras till vicekorpraler i samband med första tjänstgöringens slut och sålunda komma i åtnjutande av högre penningbidrag under den fortsatta tjänstgöringen, vadan motiv knappast föreligga att härutöver tillerkänna dem särskild premie. Vad sålunda anförts anses böra äga motsvarande tillämpning å föregångsmän, vilka överförts till underbefälsutbildning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i princip intet att erinra mot de förslag i utredningens betänkande, som beröra styrelsens verksamhetsområde. Då det gäller utökning av första tjänstgöringen samt stadfästande av de hittills provisoriska befälsövningarna, vilka förlängningar i och för sig kunna bli olämpliga för arbetsmarknaden, vill styrelsen framhålla att, om dessa förlängningar ur utbildningssynpunkt anses nödvändiga, arbetsmarknadssynpunkterna synas böra få vika. De föreslagna tiderna för inryckning till första tjänstgöring anses likaledes böra godtagas.

Styrelsen, som i likhet med utredningen ansett ett övningsuppehåll under sommarhalvåret vara motiverat, har lämnat utan erinran den föreslagna förläggningen av uppehållet till början av september, då det gäller värnpliktiga från södra och mellersta Sverige. Även om det ur jordbrukets synpunkt i och för sig vore önskvärt att för de fyra nordligaste länen samt stora delar av Kopparbergs och Gävleborgs län förlägga ett sådant uppehåll till mitten

av juli—mitten av augusti, kan styrelsen även för dessa områden godtaga en förläggning av uppehållet till tiden för höstrepetitionsövningarna, om, såsom utredningen föreslagit, en speciell tjänstledighet om högst 14 dagar kan beredas vissa värnpliktiga jordbrukare för att tillgodose särskilt utsatta brukningsdelars behov av arbetskraft.

Svenska Arbetsgivareföreningen anför att arbetsmarknadspolitiska skäl icke tala mot de av utredningen föreslagna förlängningarna av utbildningstiderna. Föreningen hälsar med tillfredsställelse att utredningen sökt mera effektivt utnyttja tjänstgöringstiden. Det torde nämligen vara otvivelaktigt att, trots vidtagna förbättringar, åtskillig spilltid uppkommer med nuvarande utbildningssystem.

Landsorganisationen anser, att utredningen synes ha ådagalagt att det påvisade behovet av ytterligare utbildning av gruppchefeleverna till icke obetydlig del kan tillgodoses genom rationalisering inom den nuvarande utbildningstidens ram. Då det gäller att täcka de likväl återstående bristerna, vill det synas som om möjlighet knappast finnes att fastställa en kortare utbildningstid än den av utredningen ifrågasatta. Gentemot de krav som från olika håll framförts om förlängning av utbildningstiden utöver den föreslagna vill landsorganisationen erinra om den utökning, som kommer att bli en följd av den av utredningen föreslagna permanentningen av de särskilda befälsövningarna. Mot utredningens förslag avseende förläggningen av första tjänstgöringen respektive övningsuppehållen har landsorganisationen intet att erinra.

Riksförbundet landsbygdens folk, som i princip intet haft att erinra mot de i betänkandet framförda förslagen, har med tillfredsställelse mottagit utredningens förslag om ett övningsuppehåll men hemställt att frågorna om tidpunkten och längden för uppehållet måtte noga prövas med hänsyn till deras betydelse för jordbruket. Det vore nämligen till stor fördel ur arbetskraftssynpunkt, om uppehållet kunde börja redan i augusti månad inom de landsdelar, där skördarbetet kunde beräknas infalla under denna månad. Förbundet hemställer dessutom att uppehållet om möjligt utsträcker till 21 dagar. Slutligen biträder förbundet utredningens förslag om speciell ledighet åt vissa värnpliktiga efter individuell prövning; de skäl utredningen härvidlag anfört överensstämma helt med jordbrukarnas synpunkter.

Tjänstemännens centralorganisation har funnit betänkandet icke föranleda något yttrande från dess sida.

Sveriges lantbruksförbund har biträtt utredningens förslag om förlängd första tjänstgöring för flertalet värnpliktiga. Denna förlängning anses med hänsyn till jordbrukets arbetskraftsförhållanden icke möta något hinder, förutsatt att utryckning från första tjänstgöringen sker å tid som av utredningen föreslagits. Ej heller den särskilda förlängningen med 20 dagar för gruppchefeleverna anses medföra någon direkt olägenhet för jordbruket i dess helhet. Beträffande det av utredningen föreslagna övningsuppehållet under

förra hälften av september äro de fördelar som ur militär synpunkt skulle ernås genom att låta uppehållet infalla under tiden för höstens krigsförbandsvisa repetitionsövningar otvivelaktigt av betydande värde. Även ur allmän arbetsmarknadssynpunkt synas vissa fördelar vara att vinna genom ett på föreslaget sätt inplacerat övningsuppehåll. Däremot skulle ett ovillkorligt tillämpande av uppehållet i de enskilda fallen vara ägnat att medföra avsevärda olägenheter för jordbruket. Förbundet har därför ansett sig kunna godtaga den ändrade förläggningen av uppehållet endast under den bestämda förutsättningen att, såsom av utredningen föreslagits, förbandschef skulle kunna bevilja speciell tjänstledighet för värnpliktiga inom jordbruket i de fall där trängande behov av arbetskraft under skörden föreligga.

Svenska officersförbundet har ur de intressesynpunkter förbundet har att företräda icke något att erinra mot utredningens förslag.

Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund har icke ansett sig kunna biträda utredningens förslag rörande längden av utbildningstiderna vilka förbundet betecknat såsom otillräckliga.

Svenska underofficersförbundet har anslutit sig till utredningens synpunkter rörande det aktiva befälets fortsatta utbildning. I anslutning härtill har förbundet uttalat den meningen, att så länge nuvarande befälsorganisation består, regeln borde vara att fänrikar och nyutnämnda sergeanter placerades såsom ställföreträdare vid pluton och att äldre erfarna löjtnanter, fanjunkare eller sergeanter finge bestrida plutonchefssysslan. Allmänt tillämpad skulle en sådan princip bland annat tillgodose en god del av de synpunkter, som utredningen anfört rörande behovet av en fortlöpande handledning av de yngre militära utbildarna.

Svenska reservunderofficersförbundet har i huvudsak lämnat utredningens förslag utan erinran.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har betonat nödvändigheten av den av utredningen gjorda avgränsningen av gruppchefsutbildningens målsättning till att avse uppgiften som truppförare i fält, därest det både för samhället och den enskilde självfallna kravet på kortast möjliga tjänstgöringstid för de värnpliktiga skulle kunna tillgodoses. Förbundet har vidare funnit inrättandet av den föreslagna befälsutbildningsbataljonen utgöra en grundförutsättning för uppnående av en verkligt effektiv utbildning av det värnpliktiga befälet. Förbundet har tillstyrkt den av utredningen föreslagna befodringsgången för värnpliktiga befälslever till vicekorprals- och korpralsgraderna, dock med det förbehållet att de fast anställda korpralseleverna borde befordras till vicekorpraler samtidigt med gruppchefsleverna. Förbundet har biträtt utredningens förslag och synpunkter i övrigt.

Sverges socialdemokratiska ungdomsförbund har framhållit att utredningens grundliga undersökningar klargjort, att utbildningstiden för värnpliktiga gruppchefer, även väl utnyttjad, behöver vara något längre än för värnpliktiga i allmänhet, och förbundet har godtagit den av utredningen föreslagna förlängningen för gruppchefsleverna. Förbundet delar utred-

ningens uppfattning att ett större antal övningar i bataljons- och högre förband är behövt och att detta förhållande nödvändiggör en utökning av den nuvarande första tjänstgöringen om 270 dagar. Dock är det enligt förbundets mening icke tillräckligt styrkt att denna utökning måste bli så omfattande som utredningen föreslagit. Trots detta anser förbundet sig böra tillstyrka utredningens förslag i hopp om att denna fråga liksom frågan om utbildningstiden för gruppchefeleverna därmed skulle kunna anses slutdiskuterad. Med anledning av utredningens förslag om rätt för regementschef att efter individuell prövning bevilja speciell tjänstledighet åt vissa värnpliktiga för att tillgodose jordbrukets behov har förbundet framhållit, att dylik tjänstledighet borde kunna beredas alla värnpliktiga som efter prövning anses vara i behov därav. Beviljad ledighet bör dock icke medföra, att den värnpliktige ålägges göra tjänst motsvarande antal dagar under övningsuppehållet. Utredningens förslag om rationalisering av den inre tjänsten, främst den del av denna, som äger rum vid veckosluten, godtagas av förbundet. Det får dock förutsättas att rationaliseringen icke innebär en förlängning av lördagens tjänstgöring jämfört med tidigare samt att den icke heller kommer att medföra en sådan tillämpning av permissionsbestämmelserna som omöjliggör för värnpliktiga med lång resväg att få största möjliga utbyte av ledigheten vid veckoslutet.

Vad angår utredningens förslag om en premie å 100 kronor till föregångsmännen hävdar förbundet att sådan premie borde utgå även till övriga värnpliktiga i allmänhet. Enligt förbundets mening är nämligen en utryckningspremie att betrakta icke endast som en stimulans till ökade insatser i försvarets tjänst utan också som ett bidrag till den värnpliktige för att göra övergången till civil verksamhet smidigare och mera lättburen ur ekonomisk synpunkt. Till skillnad från 1948 års värnpliktskommitté har utredningen framhållit att vad som främst kräves vid gruppchefsutbildningen är skolning av gruppchefelevens ledarförmåga. Denna grundsyn godtages till alla delar av förbundet. Liksom utredningen anser förbundet, att de frågor som sammanhånga med en reell ökning av det disponibla utbildningsbefälet äro spörsmål av första ordningen. En ökning eller ett ändamålsenligare utnyttjande av befälet kan medföra ännu större effekt i utbildningsverksamheten än hittills. Förbundet understryker utredningens konstaterande, att det med hänsyn till den nödvändiga längden av det truppria uppehållet icke är möjligt att förlänga utbildningstiden mera än vad som föreslagits. Fortsatta krav på längre utbildningstid än den av utredningen föreslagna måste därför enligt förbundets uppfattning betecknas som verklighetsfrämmande.

Högerns ungdomsförbund finner det vara tvivelaktigt om den av utredningen beräknade tidsbesparingen om 130 övningstimmar kan helt genomföras, med hänsyn ej minst till de nuvarande luckorna i befälskadrarna och svårigheterna att anskaffa vissa slag av utbildningsmateriel. Det s. k. truppria uppehållet på våren, vilket utredningen ansett böra omfatta 1½—2 månader, finner förbundet vara nödvändigt. Huruvida dock uppehållets längd

kan något reduceras undandrar sig förbundets bedömande. I fråga om utbildningstidens längd finner förbundet med hänsyn till att de personella resurserna, närmast vad angår aktivt utbildningsbefäl, avsevärt försämrats under senare år, det måhända nödvändigt att som övre gräns godtaga den tid utredningen angivit trots att densamma enligt förbundets mening i nuvarande läge icke är tillräcklig.

Folkpartiets ungdomsförbund accepterar utredningens principiella ståndpunkt att alla värnpliktiga omedelbart efter avslutad första tjänstgöring skola vara krigsplaceringsbara i den befattning, till vilken utbildningen syftat, och noterar med tillfredsställelse utredningens strävan att så långt som möjligt effektivisera utbildningen inom den nuvarande första tjänstgöringens ram. Förbundet tillstyrker utredningens förslag beträffande systemet med föregångsmän liksom förslaget om ökad centralisering av befälsutbildningen. I sistnämnda avseende förordas snabba och effektiva åtgärder för att öka befälstillgången. Särskild vikt måste enligt förbundets mening läggas vid strävandena att vinna de värnpliktigas aktiva medverkan i utbildningsarbetet och förbundet understryker i detta sammanhang utredningens krav att intresse-skapande tillämpningsövningar måtte komma till användning i större utsträckning än hittills. Utredningens förslag om förlängning av utbildningstiden finner förbundet motiverade. Ej heller har förbundet något att erinra mot förslagen om befordran och avgångspremier för gruppchefer och föregångsmän. Förbundet anser emellertid att en utryckningspremie bör införas för alla värnpliktiga. En dylik premie bör dock för gruppchefer och föregångsmän utgå med något högre belopp än för värnpliktiga i allmänhet.

Centralförbundet för befälsutbildning understryker vad utredningen anfört rörande betydelsen av fullgoda materiella betingelser för utbildningen. Mot den föreslagna beföringsgången för de värnpliktiga gruppcheferseleverna har förbundet intet att erinra och förbundet biträder även förslaget om premier, vilka förbundet vill tillerkänna visst värde. Förbundet vill slutligen i likhet med utredningen betona vikten av att kontakt upprätthålles mellan förband och värnpliktiga under tid då dessa icke äro inkallade.

Sveriges förenade studentkårer finner utredningens förslag beträffande gruppcheferutbildningens längd och innehåll övertygande motiverade och understryker de synpunkter utredningen anfört rörande de allmänna förutsättningarna för uppnående av goda utbildningsresultat. Vidare förordas utredningens förslag att befälsövningarna i anslutning till repetitionsövningarna göras permanenta. Organisationen framhåller emellertid att utredningens förslag om inryckning till första tjänstgöring i början av maj för underbefälselever ur studenternas synpunkt medför en allvarlig konsekvens. Denna inryckningstid innebär nämligen att de till underbefälsutbildning uttagna studenterna i fortsättningen nödgas inrycka till första tjänstgöring först ett år efter studentexamen, ett förhållande som är ägnat att medföra avsevärd olägenhet för dem som avse att bedriva akademiska studier. Å andra sidan framhålls att antalet till gruppcheferutbildning uttagna studenter sannolikt

är litet i jämförelse med hela gruppchefskontingenten, högst ca 500 av 7 600, en omständighet som synes kunna underlätta problemets lösning. Man bör därvid i första hand överväga, huruvida icke de studenter, som vid inskrivningsförrättningen förklara sig ha för avsikt att bedriva akademiska studier eller undergå annan fortsatt utbildning och för vilka påbörjandet av värnpliktstjänstgöringen först året efter studentexamens avläggande skulle medföra väsentligt hinder, böra uttagas till annan utbildning än gruppchefsutbildning. Om detta icke skulle låta sig göra bör föreskrivas att till underbefälsutbildning uttagna studenter få inrycka till första tjänstgöring i början av juni månad, omedelbart efter avlagd studentexamen, och då underkastas en forcerad utbildning under några månader i särskilda utbildningsavdelningar. Alternativt föreslås att de till gruppchefsutbildning uttagna studenterna erhålla anstånd med första tjänstgöringen tills avsedd akademisk examen avlagts.

2) Yttranden och förslag beträffande övriga försvarsgrenar.

Marinen.

Marinchefen framhåller inledningsvis vissa allmänna synpunkter rörande de två under honom lydande vapengrenarna. Vid *kustartilleriet* är utbildningskravet utslagsgivande och värnpliktsorganisationen där kan närmast jämföras med arméns; dock finnas med hänsyn till kustartilleriets övningar vid sjöfronten vissa skiljaktigheter beträffande de lämpligaste tiderna för vissa utbildningsavsnitt. Vid *flottan* åter är värnpliktsorganisationen i hög grad betingad av de rustade fartygens och materielens behov av personal för tillsyn och vård under hela året och bestämmes sålunda här ej enbart med hänsyn till utbildningsbehovet.

Kustartilleriet.

Marinchefen anser erforderligt, att utbildningstiden förlänges även vid kustartilleriet och anför härom närmare följande.

Erfarenheten har givit vid handen, att en första tjänstgöring om 9 månader för kustartilleriets värnpliktiga i allmänhet icke är tillräcklig. Det är sålunda icke möjligt att med denna utbildningstid bibringa de värnpliktiga erforderlig utbildning i s. k. andrahandsbefattningar. Detta försvårar i krig personalersättningen. Utbildningen i så viktiga övningsgrenar som närförsvartjänst och fälttjänst kan icke medhinnas i den utsträckning som är önskvärd. Tillräcklig tid kan ej heller avses för tillämpningsövningar i förband. Olägenheterna framträda med särskild skärpa i fråga om utbildningen av det värnpliktiga underbefälet. Denna kategori skall icke blott bibringas den utbildning, som krävs av de meniga värnpliktiga, utan även göras skickad att tjänstgöra som chefer vid mindre avdelningar inom kustartilleriförbanden i vad avser såväl den rent kustartilleristiska tjänsten som närförsvartjänsten. De avses därjämte bestrida nyckelbefattningar vid den komplicerade materielen. Med hänsyn härtill är en utökning av tiden för de värnpliktigas första tjänstgöring nödvändig. För värnpliktiga i allmänhet erfordras en utökning av

första tjänstgöringen med minst 30 dagar, varvid förutsättes att tjänstgöringstiden ges en ur utbildningssynpunkt lämplig placering under året. Den nuvarande första tjänstgöringen om 9 månader har ansetts böra inplaceras under tiden från början av januari till början av oktober. Under den sista månaden ha de värnpliktiga deltagit i de under tiden från början av september till början av oktober anordnade regementsövningarna. På motsvarande sätt avses rekrytåldersklassen fr. o. m. hösten 1952 delta i de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna.

I fråga om den lämpliga inplaceringen av den föreslagna första tjänstgöringen om 10 månader anför marinchefen.

De krigsförbandsvisa repetitionsövningarna vid armén äga i huvudsak rum under tiden den 15 september—den 15 oktober. Under denna tid avses för krigsmakten gemensamma övningar äga rum. För att kustartilleriet skall beredas möjlighet att delta i dessa betydelsefulla övningar, bör utryckningstiden för kustartilleriets värnpliktiga sättas till omkring den 15 oktober. Under förutsättning att det övningsuppehåll om 14 dagar, som för kustartilleriets värnpliktiga är inlagt sommartid, icke inräknas i tjänstgöringstiden, såsom ej heller sker med motsvarande uppehåll vid armén, kommer inryckningen till första tjänstgöring i så fall att ske omkring den 5 december. Denna tidpunkt, som ligger helt nära jul- och nyårshelgerna, är givetvis mindre lämplig, enär ledighet i viss utsträckning måste beredas de värnpliktiga under nämnda helger, vilket icke kan undgå att ofördelaktigt inverka på effektiviteten i utbildningen.

Beträffande underbefälseleverna föreslår marinchefen en förlängning av första tjänstgöringen med 50 dagar eller till 320 dagar. Underbefälseleverna komme enligt detta förslag att fullgöra 20 dagars längre första tjänstgöring än som föreslagits för värnpliktiga i allmänhet och borde i enlighet härmed rycka in omkring den 15 november.

Chefen för marinen förordar att utredningens förslag om befordringsgång och premier för underbefälselever genomföres även såvitt angår kustartilleriet.

I detta sammanhang torde jag få anmäla en av chefen för marinen i skrivelse den 31 augusti 1951 gjord framställning om införande av systemet med *repetitionsövningar i krigsförband* även vid kustartilleriet. Framställningen kan sammanfattas sålunda.

Enligt en inom marinledningen verkställd utredning anses systemet med repetitionsövningar krigsförbandsvis trots vissa olägenheter vara ändamålsenligare även för kustartilleriets vidkommande än det tillämpade systemet med repetitionsövningar åldersklassvis. En förutsättning för övergång till det nya systemet angives vara att skyldigheten för kustartilleriets värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar regleras på motsvarande sätt som i fråga om de värnpliktiga vid armén skett genom lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar. Dock möter för kustartilleriets del ej hinder att något begränsa den i lagen stadgade tjänstgöringsskyldigheten. Medan värnpliktiga vid armén födda åren 1914—1919 ha att fullgöra två repetitionsövningar, anses det sålunda tillräckligt om värnpliktiga vid kustartilleriet tillhörande mot-

svarande åldersklasser fullgöra allenast en repetitionsövning. Med nu angivna avvikelser bör alltså nyssnämnda lag göras tillämplig även å kustartilleriets värnpliktiga. I sammanhang härmed böra de befälsövningar som införts vid armén som komplement till repetitionsövningarna genomföras även vid kustartilleriet.

I sitt nu förevarande yttrande ansluter sig marinchefen till utredningens förslag att befälsövningarna göras permanenta.

Flottan.

I sitt yttrande rörande flottan erinrar *chefen för marinen* inledningsvis om den rådande bristen på fast anställt manskap vid flottan och anför.

Genom beslut av 1946 års riksdag minskades det genom 1942 års försvarsbeslut bestämda antalet beställningar för fast anställt manskap i korprals och högre grad från 3 395 till 2 526. I realiteten kom emellertid den beslutade minskningen ej att spela någon direkt roll, eftersom rekryteringen blev så dålig att ej ens den nedskurna staten kunde hållas fylld. Den minskning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga som beslöts år 1948 hade emellertid till följd att utbildningen av underbefäl ur värnpliktskategorien praktiskt taget måste upphöra. Samtidigt som denna avtappning skedde från underbefälskategorien undergingo emellertid stridsmedlen en omfattande utveckling och stridsfartygens farter ökades alltmer. Dessa omständigheter medförde att allt större krav måste ställas på hög yrkesskicklighet hos personalen ombord och att en allt större del av besättningarna måste utgöras av den yrkesutbildade personalkategorien. Antalet underbefäl och 2. klass sjömän utgör enligt gällande krigsorganisation c:a 50 % av den totala manskapsstyrkan. Antalet värnpliktiga, som årligen måste utbildas för sådana befattningar, beräknas f. n. uppgå till c:a 1 000.

Den förkortning av de värnpliktigas utbildningstid som beslöts år 1948 — anför marinchefen vidare — medförde som konsekvens att flottan måste övergå till ett nytt övningssystem.

Tidigare tillämpades ett *årsprogram*, innebärande att besättningarna kvarstode orubbade ombord under ett år. Då utbildningstiden förkortades till 360 dagar fanns uppenbarligen ej längre utrymme för såväl den nödvändiga grundläggande utbildningen i land som tjänst ombord under ett år. Flottan måste därför övergå till det s. k. *kvartalssystemet* som innebar att de värnpliktiga ryckte in successivt kvartalsvis. Genom detta system kunde de rustade fartygen trots förkortningen av utbildningstiden erhålla lika stor bemanning året runt, varigenom bland annat kostsamma rustningar och avrustningar av fartygen kunde undvikas. Den kvartalsvis återkommande grundläggande fartygsutbildningen för nyembarkerade värnpliktiga visade sig emellertid tids- och personalkrävande till förfång för den övriga personalens utbildning och för materielens skötsel. Då systemet beslöts räknade man med att kunna undvika dessa nackdelar genom att stampersonalen skulle utgöra en relativt stor del av besättningarna och tjänstgöra lång tid på samma fartyg. Detta omintetgjordes emellertid genom de korta tiderna efter systemets införande uppkommande och sedermera allt mer kännbara vakanserna bland stampersonalen. För att likväl i stort sett genomföra de planerade övningsprogrammen måste man sänka målsättningarna för övningarna. Fartygen äro visserligen rustade men de ha ofta en så okvalificerad och reducerad bemanning, att beroendet av varven blir

större än normalt. Vidare tar det rutinmässiga underhållet av fartygen och materielen onormalt lång tid i anspråk, på bekostnad av stridsutbildningen ombord. Denna kan ej drivas så långt att personalen verkligen lär sig effektivt utnyttja fartygen med deras komplicerade utrustning.

Marinchefen sammanfattar det nuvarande läget sålunda. Medan för fartygsmaterielens betjäning är från år kräves allt mer yrkeskunniga besättningar, har tillgången av stamunderbefäl på grund av dålig rekrytering katastrofalt minskat, samtidigt som utnyttjandet av värnpliktigt underbefäl nära nog omöjliggjorts på grund av att tjänstgöringstiden ej räckt till för både yrkesutbildning och därpå följande stridsmässig utbildning ombord.

Om den nuvarande värnpliktsutbildningen och dess uppdelning på olika avsnitt anför marinchefen.

Utbildningen omfattar i stort sett skolmässig utbildning, huvudsakligen i land, samt stridsmässig fartygsutbildning förlagd ombord. För värnpliktiga meniga, vilka ej äro avsedda för vidareutbildning, omfattar den skolmässiga utbildningen endast en rekrytskola om c:a 11 veckor. För värnpliktiga uttagna till vidareutbildning (till 2. klass sjöman och underbefäl) innefattar den skolmässiga utbildningen till en början en rekrytskola av samma omfattning som för de meniga, varjämte viss yrkesutbildning påbörjas. Därefter följer en yrkeskurs om c:a 11 veckor, vilken som regel äger rum vid speciella skolor för de olika yrkesgrenarna. — Den nu angivna skolmässiga utbildningen kan i stort sett anses vara tillräcklig för tjänst i befattning som 2. klass sjöman ombord. Timantalena äro dock i förhållande till de nödvändiga kursomfången hårt nedpressade. Målsättningen för denna underbefälsutbildning kan därför ej ändras på annat sätt än genom föreskrift att den värnpliktige skall kunna bestrida endast en eller ett par av de befattningar, som normalt tillkomma stamunderbefälet inom yrkesgrenen i fråga. Det blir med andra ord nödvändigt att uppdelna de nuvarande yrkesgrenarna i specialiserade underavdelningar. Detta är självfallet en svaghet, eftersom därigenom möjligheten att vid inträffade personalförluster under strid bibehålla ett fartygs kamp- och motståndskraft inskränkes. — För den *stridsmässiga* utbildningen ombord stå nu till förfogande endast 9 månader för meniga värnpliktiga och 6 månader för underbefälseleverna. Emellertid visar mångårig erfarenhet att kvalificerat befäl och underbefäl tillhörande stampersonalen behöver ända upp till c:a 6 månader för att själva bli helt förtrogna med tjänsten ombord på ett stridsfartyg av en typ på vilken de tidigare ej tjänstgjort och att det oftast kräves åtskillig tid därutöver för att sammansmälta hela besättningen till ett effektivt lag. Då fartyget är något så när stridsmässigt samövat, kan den taktiska utbildningen i lägre förband påbörjas. Först då denna fortskridit så långt, att förbandscheferna ha underlydande fartyg i sin hand, kan utbildningen i högre förband vidtaga. För att flottans samtliga personalkategorier skola kunna bli tillfredsställande utbildade böra därför fartygens besättningar enligt marinchefens uppfattning stå kvar ombord minst ett år i sträck utan större byten.

Ett årsprogram, framhåller marinchefen, åstadkommer lugnare förhållanden och skapar större samhörighetskänsla ombord. Härtill kommer att vid en under ett helt år stegrad utbildning befälet kan finna den arbetsglädje som är nödvändig för en effektiv utbildning och som med kvartalsvisa besättningsbyten är svår att nå, då något bestående resultat av det nedlagda arbetet ej kan spåras. En längre sammanhängande utbildningstid medger även att materielen

kan prövas på sådant sätt att nödvändiga erfarenheter om dess funktionsduglighet erhållas.

Chefen för marinen sammanfattar det anförda sålunda.

a) Åtgärder måste vidtagas för att fylla de stora vakanserna inom underbefälsgraden. Personalläget vid såväl en eventuell mobilisering som under den ordinarie fredsutbildningen inger allvarlig oro.

b) Med nuvarande tjänstgöringstid kunna värnpliktiga i fred icke utnyttjas såsom ersättning för stamunderbefäl. De kunna vid mobilisering icke bestrida furirsbefattningar och endast i ett fåtal fall korpralsbefattningar.

c) Utbildningsgången för de värnpliktiga kan med nuvarande första tjänstgöringstid icke ordnas så att tillfredsställande utbildning uppnås för besättningarna på de för stridsmässig utbildning rustade fartygen. Dessa fartyg — vilka tillsammans bilda vår beredskapsstyrka till sjöss — måste ha sina besättningar orubbade under ett helt utbildningsår.

Slutsatsen härav är, att värnpliktsutbildningen vid flottan bör omfatta så lång tid, att de värnpliktiga efter avslutad skolmässig utbildning i land kunna tjänstgöra ett år i följd på de för stridsmässig utbildning rustade fartygen.

I anslutning till det anförda anger marinchefen såsom sitt egentliga önskemål följande utbildningstider: för underbefälselever 18 månader, varav 6 månader för skolmässig utbildning, och för meniga 15 månader, varav 2 månader för skolutbildning och en månad för repetitionsövning (avsedd för om skolning i samband med överföring till armén).

Chefen för marinen förklarar att han dock icke ansett lämpligt att i detta sammanhang föra fram krav på så omfattande öknings av tjänstgöringstiden som nyss nämnts. Det anmärkes dock att inom de flesta andra mariner utbildningsbehovet bedömes ligga rätt avsevärt över de sålunda uttalade önskemålen. För att i möjligaste mån kunna ansluta sig till de resultat, vartill gruppchefsutredningen kommit, har marinchefen utarbetat ett förslag som går mindre långt än nyss angivits men som dock bedömes vara ur militär synpunkt godtagbart och i varje fall medföra erforderlig förbättring av de värnpliktigas utbildning och möjlighet att i krigsorganisationen fylla ställda krav.

Marinchefen framlägger härefter följande förslag till utbildningstider för flottans värnpliktiga.

1) Värnpliktiga i allmänhet.

Den nuvarande tjänstgöringen om 360 dagar bör, i anslutning till vad gruppchefsutredningen föreslagit, utökas med i första hand 20 dagar. Härtill bör komma ett övningsuppehåll under sommaren om 14 dagar, som ej inräknas i tjänstgöringstiden och som infaller under tiden för tjänsten ombord. Tiden från inryckning till utryckning skulle således omfatta sammanlagt 394 dagar. — Med denna utgångspunkt och under förutsättning att för tjänsten ombord avses ett år (365 dagar) bli för rekrytskolan i land disponibla (394—365 =) 29 dagar eller endast hälften av vad marinchefen enligt vad nyss nämnts ansett erforderligt. Härvid är att märka att av denna tid minst en vecka åtgår för prov och undersökningar rörande de

nyinryckta. Det anses därför angeläget att nyssnämnda förlängning med 20 dagar ökas till 30, detta för att kunna eliminera de mest framträdande av de brister i utbildningen, vilka i annat fall komme att uppstå. Med den sålunda föreslagna ytterligare ökningen skulle 39 dagar eller något mindre än 6 veckor stå till förfogande för rekrytskolan. Detta är chefen för marinen nu beredd att acceptera som ett hårt pressat minimum och föreslår sålunda att för huvuddelen av flottans värnpliktiga fastställes en första tjänstgöringstid av 390 dagar jämte ett övningsuppehåll om 14 dagar, som ej inräknas, eller sammanlagt 404 dagar mellan in- och utryckning. Till denna tid bör läggas en repetitionsövning om 30 dagar i och för omskolning.

2) Värnpliktiga underbefälselever.

Underbefälseleverna vid armén skola enligt gruppchefsutredningens förslag tjänstgöra, utöver nu föreskrivna 360 dagar, ytterligare 20 + 20 dagar, vartill komma tre befälsövningar om vardera 10 dagar. Sammanlagda tjänstgöringstiden för dem skulle alltså bli 430 dagar.

Flottans underbefälselever, vilkas tjänstgöring avses skola ske i en följd, böra fullgöra lika lång sammanlagd tjänstgöring som motsvarande värnpliktiga vid armén. Härtill bör emellertid komma samma ökning av 10 dagar som föreslagits beträffande värnpliktiga i allmänhet vid flottan. Den sammanlagda tjänstgöringen för underbefälseleverna bör alltså omfatta 440 dagar eller — med tillägg av nyssnämnda övningsuppehåll — en tid mellan in- och utryckningen av 454 dagar.

Marinchefen framhåller att trots den föreslagna utökningen vissa — i ytttrandet närmare angivna — åtgärder måste vidtagas för att genomföra en godtagbar skolmässig underbefälsutbildning i land utan att bryta det önskvärda årsprogrammet för den stridsmässiga utbildningen ombord.

3) Sjökaptenener och likställda.

Tjänstgöringstiden för denna kategori, som nu utgör (360 + 120 =) 480 dagar, bör utökas till 540 dagar.

Marinchefen sammanfattar sin ståndpunkt sålunda.

Genomförandet av den föreslagna utökningen av tjänstgöringstiden kommer att mycket snabbt medföra en väsentlig förbättring av mobiliseringstillgången av underbefäl.

För flottan i stort innebär förslaget en bättre utbildning. Den taktiska skolningen av befälet kan drivas fram betydligt effektivare genom den längre sammanhängande stridsmässiga fartygsutbildningen.

De värnpliktiga bliva i allmänhet betydligt mer användbara än för närvarande.

Fartygens underhåll kan bättre tillgodoses under den ordinarie tjänsten, vilket medför minskade kostnader.

Tillgången på disponibel värnpliktig personal ökas, varigenom vakanser kunna undvikas på fartygen. Härjämte kan, enligt nuvarande bedömning, den årliga värnpliktskontingenten vid flottan minskas med c:a 300 man.

Återgången till ett årsprogram ombord på fartygen kommer säkerligen dess-

utom att skänka besättningarna bättre arbetsro och medföra en bättre samhörighetsanda ombord.

Marinchefen tillstyrker gruppchefsutredningens förslag om premier och befordran för underbefälslever, dock att tidpunkterna för befordran med hänsyn till olikheterna i utbildning och tjänstgöring böra lämpas efter de för flottan specifika förhållandena. — Något behov att vid flottan införa en organisation med föregångsmän anses icke föreligga. De värnpliktigas uppdelning på en mångfald yrkesgrenar och tjänstgöringsplatser av skiftande storlek medger ej ett rättvist sådant system.

Slutligen upptar marinchefen till behandling de frågor som sammanhånga med omskolningen av de värnpliktiga tillhörande flottan vilka skola överföras till armén. I detta avseende hänvisar jag till ett senare avsnitt.

Överbefälhavaren biträder de av chefen för marinen framförda synpunkterna och förslagen.

Flygvapnet.

Chefen för flygvapnet berör i sitt yttrande till överbefälhavaren inledningsvis de senaste årens utredningar beträffande värnpliktstjänstgöringens längd. Han omnämner därvid att han i en utredning 1947 angående värnpliktstjänstgöringens organiserande inom ramen av 12 månader framhöll att en sammanlagd tjänstgöringstid om 12 månader för flygvapnets vidkommande måste betraktas som ett provisorium och icke finge utgöra en principiös lösning på längre sikt. För flygvapnet vore 13 månader lämplig tjänstgöringstid. I anslutning härtill hänvisar flygvapenchefen till dåvarande departementschefens uttalande i propositionen 1948:207, av vilket uttalande han återger följande:

»— — — Vid de fortsatta övervägandena rörande värnpliktsutbildningen synes dock böra övervägas, huruvida den sammanlagda utbildningstiden vid flygvapnet borde bestämmas till 13 månader. Utrymme skulle därigenom erhållas för en repetitionsövning, vilken på längre sikt lärer vara erforderlig, om större övningar skola kunna anordnas vid flygvapnet. Utan repetitionsövning skulle flygvapnets värnpliktiga dessutom ej kunna utnyttjas i dess krigsorganisation under lika lång tid som hittills varit fallet, vilket skulle ställa krav på utökning av flygvapnets värnpliktskontingent. — — —»

I detta sammanhang återges av flygvapenchefen även ett utdrag ur sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande 1948 över nämnda proposition: »— — — Till vad i propositionen särskilt anförts rörande övningstiden vid marinen och flygvapnet och därmed sammanhängande frågor vill utskottet ansluta sig. — — —»

Flygvapenchefen framhåller fortsättningsvis vissa förhållanden inom flygvapnet, som enligt hans mening vid ett bedömande av värnpliktstjänstgöringens längd böra tillmätas principiell betydelse. Framförallt måste hänsyn tagas till behovet av arbetskraft för flygutbildningens bedrivande samt till nödvändigheten av repetitionsövningar för vidmakthållandet av krigsorganisationens effektivitet. Härom anför flygvapenchefen:

Flygutbildningen — flygvapnets huvuduppgift i fred — måste kunna bedrivas året om. Härför kräves tillgång på markpersonal som till större delen

utgöres av värnpliktiga. Dessa värnpliktiga skola för att kunna utnyttjas i yrkestjänst ha fullgjort den grundläggande utbildningen, i medeltal $1\frac{1}{2}$ månad. Även om flygintensiteten tidvis nedgår måste materielen skötas varför året runt tillgång på arbetskraft i form av yrkeskunnig värnpliktig personal erfordras.

Behov av repetitionsövningar föreligger för att förbanden vid större övningar så långt möjligt skola kunna krigsorganiseras. Härför erfordras att den inläggande värnpliktsstyrkan förstärkes med repetitionsövande värnpliktiga. Luftbevakningsförbanden måste helt uppsättas med repetitionsövande värnpliktiga eftersom värnpliktiga, som i fred utbildas för luftbevakningstjänst, erhålla denna utbildning vid sidan av ordinarie tjänst vid flygförbanden och därför icke vid större övningar under första tjänstgöring kunna frigöras från flygförbanden.

Flygvapnets snabba materielförnyelse kräver att de värnpliktiga få tillfälle att under repetitionsövning underhålla och förnya sina färdigheter för krigsbefattningarna. I annat fall måste den tid under vilken de värnpliktiga kunna vara krigsplacerade i respektive befattningar begränsas, vilket medför behov av större fredskontingent.

Införandet av flottiljpolisorganisationen medför att värnpliktiga för närvarande ej utbildas för markstridstjänst. För att täcka krigsbehovet av vaktmanskap måste därför mekanikerpersonal, som icke längre behövs i ursprunglig krigsbefattning, överföras till markstridstjänst. För denna omskolning kräves en repetitionsövning. Utan sådan måste flygvapnets värnpliktskontingent i fred ökas med markstridspersonal.

Därest första tjänstgöringen är kortare än $13\frac{1}{2}$ månader, uppstår en period med minskad arbetskraftstillgång under tiden för de värnpliktigas grundläggande utbildning. Härvid behövas repetitionsövande värnpliktiga för att avhjälpa åtminstone de allvarligaste bristerna på värnpliktig arbetskraft.

Beträffande den nuvarande värnpliktstjänstgöringen om 360 dagar, vilken fullgöres i en följd, framföras följande synpunkter.

Årskontingenten uppdelas i två lika stora inryckningsomgångar, vilka rycka in på hösten med $1\frac{1}{2}$ månads förskjutning. Den grundläggande utbildningen, som ej inrymmer praktisk yrkestjänst, uppgår som nämnts i medeltal till $1\frac{1}{2}$ månad. Härav följer en nedgång med 50 % i tillgången på värnpliktig arbetskraft 3 månader under hösten. Genom inkallelse av repetitionsövande värnpliktiga (av 1946 års klass och äldre) under denna period har arbetsstyrkan hittills kunnat hållas uppe, så att flygtjänsten icke i nämnvärd grad måst inskränkas på grund av arbetskraftsbrist. Att detta kunnat undvikas sammanhänger emellertid även med en viss nedgång i flygintensiteten under höstmånaderna till följd av väderleksförhållandena. Efter hand som flygmaterielen utvecklas och flygfälten förses med permanenta banor blir dock beroendet av väderleksförhållandena allt mindre. Då möjligheterna att bedriva flygtjänst under sämre väderleksförhållanden alltså alltmer ökas, kommer arbetskraftsbristen att efterhand vara enda hindret för normal flygintensitet under höstmånaderna. Bristen på arbetskraft blir akut vid den tidpunkt då värnpliktiga med skyldighet att fullgöra repetitionsövning icke längre stå till förfogande för förstärkning av arbetsstyrkan.

12 månaders tjänstgöring, som fullgöres i en följd, är således i och för sig otillräcklig. Om repetitionsövande värnpliktiga kunna inkallas för att bland annat täcka de allvarligaste bristerna i arbetskrafttillgången under »svaghetsperioden» om 3 månader, kan man dock — om än med svårigheter — ännu några år framåt nöja sig med en första tjänstgöring om 12 månader.

Det förhållandet att repetitionsövning för närvarande icke kan uttagas av 1947 års klass och senare — här bortsett från befälsvärnpliktiga i luftbevakningstjänst — medför enligt flygvapenchefen följande konsekvenser.

Förbanden kunna ej uppsättas i erforderlig utsträckning vid större övningar.

Krigsplaceringstiden blir, utan repetitionsövning, längre för ett flertal kategorier än kvalitetskraven medge.

Mekanikerpersonal kan ej omskolas till vaktmanskap.

Arbetsstyrkan kan ej förstärkas under »svaghetsperioden».

Dessa förhållanden — framhåller flygvapenchefen — medföra krav på bland annat en betydande ökning av flygvapnets värnpliktskontingent i fred.

Chefen för flygvapnet anför vidare i detta sammanhang:

För närvarande löses som nämnts frågan om arbetskraftsbehovet genom inkallelse till repetitionsövning av åldersklasserna 1946 och äldre, vilka påbörjade värnpliktstjänstgöring innan 12-månadersalternativet genomfördes. Då denna tillgång upphör blir läget ohållbart beträffande möjligheterna att ordna större fredsövningar samt täcka bristen på arbetskraft i fred. De allvarliga olägenheterna av att krigsplacerad personal icke kan beredas tillfälle att underhålla och förnya sina under första tjänstgöring förvärvade kunskaper ha redan börjat göra sig gällande. Dessa olägenheter ökas för varje år som beslut om en repetitionsövning vid flygvapnet uppskjutes.

Som framgår av det föregående förordar flygvapenchefen principiellt en uppdelning av tjänstgöringen på en första tjänstgöring samt repetitionsövning(-ar). Beträffande *första tjänstgöringen* framhålles härvid bland annat:

Första tjänstgöringen bör om arbetsstyrkan skall vara fulltalig under hela året vara 13½ månader. En första tjänstgöring av denna längd bedömes därför bli nödvändig på längre sikt med hänsyn till möjligheterna att efter hand bedriva flygtjänst i full utsträckning året runt. Under den närmaste framtiden torde flygvapnet dock hjälpligt kunna tillgodose sitt arbetskraftsbehov i fred med 12 månaders första tjänstgöring, under förutsättning att en repetitionsövning tillkommer, varigenom möjligheter skapas att täcka de allvarligaste bristerna på arbetskraft under svaghetsperioden. För att ytterligare förbättra arbetskraftstillgången under denna period bör det 14 dagars avbrott i utbildningen, som normalt måste göras under sommarhalvåret, icke inräknas i övningstiden.

I fråga om *repetitionsövningar* i det förordade utbildningssystemet anför flygvapenchefen:

Årskontingenten är för närvarande omkring 5 000 man. Repetitionsövning bör med hänsyn till krigsplaceringstiden fullgöras efter i medeltal 5 år. Vid denna tidpunkt beräknas årskontingenten till följd av olika avgångar ha minskat till omkring 4 700 man. 900 av dessa böra årligen omskolas till vaktmanskap för att krigsbehovet av denna värnpliktskategori skall kunna omsättas på tillfredsställande sätt. Det återstående antalet värnpliktiga som årligen kan inkallas till repetitionsövning — omkring 3 800 man, varav 700 under första tjänstgöring utbildas jämväl i luftbevakningstjänst — bedömes tillräckligt för att dels täcka behovet av repetitionsövande värnpliktiga under större övningar dels hjälpligt täcka bristen på arbetskraft i fred vid 12 månaders första tjänstgöring. En repetitionsövning är således i här berörda avseenden tillfyllest. Möjlighet bör dock finnas, att för de kategorier, där det med

hänsyn till krigsplaceringstiden är önskvärt och med hänsyn till arbetskraftsbehovet är möjligt, förkorta första tjänstgöringen till förmån för ytterligare repetitionsövning. Vidare bör möjlighet föreligga att för handräkningspersonal, som med hänsyn till krigsplaceringstiden icke behöver inkallas till repetitionsövning, uttaga den för repetitionsövning avsedda månaden i direkt anslutning till första tjänstgöringen. Genom att tjänstgöringen för handräkningspersonal blir 13 månader i en följd, varav en månad avses för grundläggande militärutbildning, kan arbetskraftsbehovet beträffande denna personal tillgodoses året runt.

Vad beträffar den lämpliga längden för repetitionsövningen bör det beaktas — framhåller flygvapenchefen — att större övningar, inberäknat tid för in- och uttryckning, organisation samt ombasering, i allmänhet kräva en tid av 30 dagar. I vissa fall kan det emellertid vara fördelaktigt att uppdelat repetitionsövningen i två 15-dagarsperioder, t. ex. vid renodlad luftbevakningsövning. Vare sig repetitionsövningen fullgöres under en eller två perioder, kan den för repetition anslagna tiden icke utan allvarliga olägenheter understiga en månad.

I detta sammanhang påpekar chefen för flygvapnet, att av nu krigsplacerade årsklasser fyra icke kunna med nuvarande bestämmelser repetitionsövas nämligen de som fullgjort tjänstgöring 1948 och senare. För att fylla behovet av värnpliktiga vid större övningar etc. måste därför inkallas äldre, repetitionsskyldiga värnpliktiga, som till stor del icke äro krigsplacerade. Förhållandet är, framhålls det, otillfredsställande främst därför att yrkeskunnigheten icke kan upprätthållas hos de krigsplacerade värnpliktiga. Dessa olägenheter kunna avhjälpas om de värnpliktiga som fullgjort första tjänstgöring 1948 och senare retroaktivt åläggas att fullgöra en repetitionsövning.

Flygvapenchefen anser att det är önskvärt att även vid flygvapnet införas *befälsövningar* i omedelbar anslutning till repetitionsövningarna och anför härvid:

Inom vissa delar av flygvapnets krigsorganisation är tillgången på aktivt befäl ringa. Detta är särskilt förhållandet vid bas- och luftbevakningsförbanden. För att bibringa de värnpliktiga vid dessa förband som äro krigsplacerade i befälsbefattning tillräcklig yrkeskunskap och befälsförmåga är det önskvärt, att de kunna inkallas för särskild utbildning, innan huvuddelen av de värnpliktiga påbörja sin repetitionsövning. Utbildningen för värnpliktigt befäl bör omfatta en period om 10 dagar samt förläggas före och i direkt anslutning till repetitionsövningen.

För värnpliktiga uttagna till *officers- och underofficersutbildning* erfordras, enligt flygvapenchefens mening, ingen annan förändring av nu gällande bestämmelser angående värnpliktstjänstgöring än att de böra åläggas skyldighet att fullgöra befälsövning i anslutning till varje repetitionsövning.

Chefen för flygvapnet har *sammanfattat* sina synpunkter och förslag sålunda.

För att flygvapnets arbetskraftsbehov i fred skall kunna tillgodoses i full utsträckning bör första tjänstgöringen på längre sikt uppgå till 13½ månader. Härtill bör komma en repetitionsövning om 30 dagar. På längre sikt bör

sålunda tjänstgöringstiden för flygvapnets värnpliktiga uppgå till 14½ månader. Då arbetskraftsbehovet emellertid under de närmaste åren bedömes kunna hjälpligt tillgodoses med en första tjänstgöring om 12 månader — under förutsättning att en repetitionsövning om 30 dagar tillkommer — föreslås, att tjänstgöringstidens längd fastställas att för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga tills vidare vara 13 månader.

Den ledighet om 14 dagar som de värnpliktiga för närvarande erhålla i samband med ett motsvarande uppehåll i utbildningsverksamheten under sommarhalvåret föreslås bliva ersatt med ett lika långt övningsuppehåll som icke räknas in i tjänstgöringstiden.

Tjänstgöringstiden föreslås bliva fullgjord:

antingen i en följd,

eller (för huvuddelen av de värnpliktiga) med 12 månaders första tjänstgöring och en repetitionsövning om 30 dagar,

eller med 11 månaders första tjänstgöring och två repetitionsövningar om vardera 30 dagar,

eller med 10 månaders första tjänstgöring och tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar.

Vid de tre sistnämnda alternativen föreslås en repetitionsövning kunna uppdelas i två perioder om vardera 15 dagar.

Utbildningstiden för värnpliktiga uttagna till officers- och underofficersutbildning föreslås förbliva oförändrad.

Värnpliktiga krigsplacerade i befälsbefattningar föreslås kunna inkallas till befälsövning om 10 dagar före och i direkt anslutning till repetitionsövning om 30 dagar eller då det gäller repetitionsövning om 15 dagar, till befälsövning om 5 dagar.

Slutligen föreslås, att värnpliktiga inskrivna 1947 eller senare, vilka hittills ålagts 12 månaders värnpliktstjänstgöring i en följd, retroaktivt åläggas en repetitionsövning om 30 dagar.

Chefen för flygvapnet anför att han avser den föreslagna tjänstgöringstiden endast för tjänstgöring inom flygvapnet. Behov av repetitionsövning för omskolning av de värnpliktiga som, efter att ha utgått ur flygvapnets krigsorganisation, överföras till armén anser han böra bedömas av chefen för armén. Enligt flygvapenchefens mening måste sådan repetitionsövning uttagas utöver den vid flygvapnet erforderliga tjänstgöringstiden.

Överbefälhavaren biträder de av chefen för flygvapnet framförda synpunkterna och förslagen.

C. Departementschefen.

För närvarande gäller inom samtliga försvarsgrenar en sammanlagd utbildningstid av 360 dagar för flertalet värnpliktiga, häri inbegripna underbefälselever. Härtill komma särskilda befälsövningar för värnpliktiga i befälsbefattning inom armén.

Tjänstgöringstiden om 360 dagar skall fullgöras i följande ordning:
vid *armén* och *kustartilleriet* med en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar,

vid *flottan* med tjänstgöring i en följd, samt

vid *flygvapnet* antingen med tjänstgöring i en följd eller — för befälsvarnpliktiga i luftbevakningstjänst — med en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar.

Utbildningstiden om 360 dagar, som gällt alltsedan tillkomsten av 1948 års provisoriska förordning om avkortning av tjänstgöringstiden, infördes år 1950 i värnpliktslagen. Dåvarande departementschefen underströk vid sin anmälan av frågan för 1950 års riksdag (prop. 1950:224, s. 20 och 21) att han ej avsåg att taga definitiv ställning till frågorna om utbildningstidens längd; han räknade nämligen med att dessa frågor komme att ånyo underställas riksdagen sedan 1949 års försvarsutredning avgivit sitt betänkande.

En närmare redogörelse för nu berörda förhållanden har lämnats i inledningen.

Frågan om utbildningstiden har nu blivit aktuell genom det av gruppchefsutredningen den 21 december 1951 avgivna betänkandet (SOU 1951:57). Betänkandet avser — i enlighet med givna direktiv — endast förhållandena vid *armén*. I samband med remissbehandlingen av betänkandet ha emellertid, med utgångspunkt från de resultat vartill gruppchefsutredningen kommit, framlagts förslag om ökad utbildningstid även vid de övriga försvarsgrenarna.

Jag behandlar i det följande de särskilda försvarsgrenarna var för sig.

Armén.

Gruppchefsutredningen har ansett sig kunna konstatera att utbildningen av de *underbefälselever* (gruppchefelever) som under utbildningsåret 1950—1951 fullgjort 9 månaders tjänstgöring företett brister i åtskilliga hänseenden. Sålunda har utbildningen i spräng- och mintjänst samt underrättelsetjänst ävensom i användning av andrahandsvapen varit ofullständig, varjämte det otillräckliga antalet övningar i förband medfört att tillräcklig utbildning och rutin i truppföring icke erhållits.

Den ytterligare utbildningstid som med nu tillämpad organisation och nu använda metoder erfordras för att avhjälpa nämnda brister uppskattar utredningen till cirka 8 veckor (motsvarande cirka 400 utbildningstimmar).

Vid sin undersökning av möjligheterna till en rationalisering av utbildningen har utredningen kommit till den slutsatsen att för gruppchefsutbildningen inom den nuvarande utbildningstidens ram kan utvinnas en ökad effekt motsvarande inemot tre veckor.

De brister som härefter återstå i gruppchefsutbildningen beräknar utredningen i tid till omkring $5\frac{1}{2}$ veckor (cirka 270 utbildningstimmar). Av dessa brister anses de som hänföra sig till förbandsutbildningen samt utbildningen i spräng- och mintjänst kräva mest tid. Då det gäller förbandsutbildningen anmärker utredningen att frågan om en förbättrad gruppchefsutbildning i

detta avseende är direkt avhängig av den tid som står till förfogande för utbildningen av de värnpliktiga i allmänhet. Utredningen finner det nämligen vara av väsentlig betydelse att underbefälseleverna under senare delen av sin tjänstgöring få föra befäl över trupp, bestående av värnpliktiga i allmänhet.

Utredningen har därför ansett det nödvändigt att även närmare undersöka utbildningen av *värnpliktiga i allmänhet*. Undersökningarna ha givit vid handen att med nuvarande betingelser utbildningen av ifrågavarande värnpliktiga företer brister i vad avser andrahandsvapen, spräng- och mintjänst samt utbildning i högre förband. Bristerna i fråga om andrahandsvapen samt spräng- och mintjänst anser utredningen kunna även för värnpliktiga i allmänhet elimineras genom att en rationalisering av den nuvarande tjänstgöringen företages. Däremot medger den nuvarande utbildningstiden icke genomförande av ett tillräckligt antal övningar i högre förband. För hävande av bristerna i detta avseende finner utredningen ytterligare utbildningstid av cirka 135 timmar eller 20 dagar vara erforderlig för såväl underbefälseleverna som värnpliktiga i allmänhet. Därutöver måste för underbefälseleverna tillkomma ytterligare 20 dagar för att de för denna kategori kvarstående bristerna i vad avser spräng- och mintjänst skola kunna hävas.

Enligt gruppchefsutredningens förslag bör alltså första tjänstgöringen ökas

för *värnpliktiga i allmänhet* till $(270 + 20 =)$ 290 dagar; och

för *underbefälselever* till $(270 + 20 + 20 =)$ 310 dagar.

Samtidigt har utredningen funnit att en utökning av tjänstgöringstiden utöver den sålunda föreslagna icke med nuvarande betingelser kan genomföras utan överbelastning av utbildningsorganisationen.

I samband härmed må framhållas att överbefälhavaren — vilken biträtt ett av arméchefen framlagt förslag om förlängning med 10 dagar utöver vad gruppchefsutredningen föreslagit — förklarar att dessa 10 dagar icke kunna inpassas i den för utbildningsåret 1952—1953 planlagda utbildningsverksamheten och lämnat öppet när så kunde ske.

Jag ansluter mig till det av gruppchefsutredningen uppställda principiella kravet att de värnpliktiga efter avslutad första tjänstgöring omedelbart skola vara krigsplaceringsbara i den befattning till vilken deras utbildning har syftat.

Utredningens grundliga undersökningar rörande utbildningen ha övertygat mig om att det uppställda kravet icke kan uppnås inom den utbildningstid som nu står till förfogande. I likhet med utredningen finner jag därför erforderligt att första tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga ökas med 20 dagar, varigenom utrymme för nödvändiga övningar i högre förband kan erhållas. Med hänsyn till det värnpliktiga underbefällets viktiga funktion i krigsorganisationen finner jag vidare oundgängligt att denna kategori under sin första tjänstgöring erhåller en fullt tillfredsställande ut-

bildning, och jag biträder i detta syfte den av utredningen föreslagna utökningen för underbefälseleverna (gruppchefeleverna) med ytterligare 20 dagar.

Såsom framgår av den följande framställningen förordar jag att det s. k. skördeuppehållet om 14 dagar, vilket är föreskrivet för flertalet av arméns värnpliktiga och som nu anses falla *utanför* tjänstgöringstiden, hädanefter skall *inräknas* i denna. Härav följer en uppräknig med 14 dagar av de föreslagna utbildningstiderna för såväl värnpliktiga i allmänhet som underbefälseleverna vid armén. Detta innebär emellertid endast formellt en utökning av utbildningstiden.

Underbefälseleverna böra i enlighet med utredningens förslag inkallas till första tjänstgöring före värnpliktiga i allmänhet. Detta har redan förutsatts med den gällande huvudregeln att uttagning av värnpliktiga för underbefälsutbildning sker redan vid inskrivningen.

En förlängning av tjänstgöringstiden för flertalet värnpliktiga utöver vad nu föreslagits synes, såsom utredningen även framhållit, icke kunna ske utan att en överbelastning av utbildningsorganisationen uppstår.

Det har icke ifrågasatts att utöka nu gällande tjänstgöringstid för värnpliktiga vilka uttagits för officers- eller underofficersutbildning eller för värnpliktiga i specialtjänst. Jag finner heller icke anledning föreslå en dylik utökning.

Jag övergår härefter till vissa särskilda av utredningen behandlade spörsmål.

Befälsövningar.

Enligt lagen den 11 maj 1951 (nr 196) med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning må det kunna åläggas armén tilldelade värnpliktiga, vilka genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl att i anslutning till dem åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning om 10 dagar.

Gruppchefsutredningen har funnit att befälsövningarna för det värnpliktiga befälet innebära en välbehövlig repetition. Utbytet av de efterföljande repetitionsövningarna anses bli väsentligt större om de föregåtts av befälsövningar. Utredningen förordar därför att befälsövningarna bli permanenta.

Utredningens synpunkter beträffande befälsövningarna bekräftas av de militära erfarenheterna och biträdas i stort sett av mig. Jag vill dock framhålla att befälsövningen, liksom hittills, icke nödvändigtvis behöver i sin helhet uttagas före repetitionsövningen. Jag föreslår att bestämmelserna om befälsövningar införas i värnpliktslagen. I samband härmed böra 1951 års provisoriska bestämmelser upphävas.

Befordran och premier.

Gruppchefsutredningen har föreslagit att underbefälseleverna vid juluppehållet befordras till vicekorpraler och vid utryckningen från första tjänstgö-

ringen till korpraler. I samband med utryckningen föreslås de tillika skola komma i åtnjutande av en premie å 200 kronor.

Vidare föreslår utredningen att särskilt utvalda s. k. föregångsmän vid utryckning från första tjänstgöringen befordras till vicekorpraler och i samband därmed erhålla en premie å 100 kronor.

Som villkor för den föreslagna befordringsgången och premietilldelningen har — bortsett från vissa undantagsfall — angivits att vederbörande skall ha erhållit godkännande vitsord.

I fråga om underbefälseleverna har förslaget i allt väsentligt enhälligt tillstyrkts.

Beträffande föregångsmännen har förslaget avstyrkts av chefen för armén med instämmande av överbefälhavaren, medan detsamma av andra remissinstanser betecknats som värdefullt.

Jag finner gruppchefsutredningens förslag lämpligt i vad avser underbefälseleverna.

Beträffande föregångsmännen kan någon anledning till tvekan ligga däri att behov av detta institut icke torde föreligga inom de övriga försvarsgrenarna. Med hänsyn till de skäl utredningen förebragt anser jag det likväl önskvärt och lämpligt att systemet med föregångsmän försöksvis tillämpas inom armén.

Tiderna för in- och utryckning till första tjänstgöring.

Utredningen finner att den föreslagna första tjänstgöringen bör så inpassas i kalenderåret att underbefälseleverna påbörja tjänstgöringen de första dagarna i maj och värnpliktiga i allmänhet alltså 20 dagar därefter. Detta kommer att innebära att utryckningen från första tjänstgöring för flertalet värnpliktiga kan äga rum före påskhelgen påföljande år. Förslaget har tillstyrkts av de militära instanserna och arbetsmarknadens intresseorganisationer.

Däremot har Sveriges förenade studentkårer i sitt yttrande anfört att en inryckning för underbefälseleverna i början av maj medför en allvarlig konsekvens ur studenternas synpunkt. De studenter vilka uttagits för underbefälsutbildning skulle nämligen icke kunna inrycka till första tjänstgöring förrän året efter det de avlagt studentexamen, ett förhållande som vore ägnat att medföra avsevärd olägenhet för dem som ämnade bedriva akademiska studier.

Vad först angår den av studentkårerna påtalade olägenheten av en inryckning för underbefälseleverna förlagd till början av maj vill jag framhålla att det endast torde vara en mindre del av studenterna som bör ifrågakomma för underbefälsutbildning. De studenter som av fysiska orsaker icke anses lämpliga för underofficersutbildning böra kunna tagas i anspråk för särskild tjänstgöring av annat slag än befälsutbildning. Vid sådant förhållande torde den av studentkårsorganisationen angivna olägenheten icke vara av större betydelse.

Ur övriga synpunkter synas de av gruppchefsutredningen förordade in- och uttryckningstiderna ändamålsenliga varför jag förutsätter att en sådan ordning i fortsättningen vinner tillämpning.

Sommaruppehållet («skördeuppehållet»).

Såsom tidigare nämnts blev utbildningstiden för samtliga försvarsgrenar genom den provisoriska förordningen 1948:514 förkortad med 60 dagar (90 dagar räknat i förhållande till vad som gällde enligt 1941 års lag). Samtidigt föreskrevs att ett 14 dagars uppehåll under sommaren för flertalet av de värnpliktiga, skördeuppehållet, icke längre skulle inräknas i tjänstgöringstiden. Under detta uppehåll skulle de värnpliktiga dock alltså åtnjuta samma ekonomiska förmåner som under tjänstgöring. I anslutning härtill minskades för ifrågavarande värnpliktiga antalet tjänstledighetsdagar under första tjänstgöringen från 33 till 19. Följaktligen stannade den reella förkortning av tjänstgöringstiden som vidtogs 1948 för samma värnpliktigas vidkommande vid 46 dagar.

Enligt vad gruppchefsutredningen uppgivit har från vissa håll framkastats tanken att för flertalet värnpliktiga slopa skördeuppehållet vid armén.

Utredningen har emellertid funnit ett sådant uppehåll oundgängligen erforderligt med hänsyn till såväl utbildningens gång som ock arbetsmarknads-synpunkter. Samma skäl tala enligt utredningens mening för att uppehållet bör förläggas till förra hälften av september. Detta sammanhänger därmed att under denna månad till förbanden inkallas ett mycket stort antal värnpliktiga för fullgörande av repetitionsövningar i krigsförband, vartill komma befälsövningar för en betydande del av de sålunda inkallade. Det är enligt utredningens mening praktiskt omöjligt att *samtidigt* tillfredsställande genomföra utbildningen av rekrytomgången och repetitionsförbanden. Genom övningsuppehållet kunna omkring 25 000 man under 14 dagar frigöras för arbetsmarknaden under en tid då denna är särskilt ansträngd till följd av repetitionsinkallelserna. Benämningen »skördeuppehåll» är, framhåller utredningen, icke adekvat för ett uppehåll av den nu angivna innebörden.

Emellertid har utredningen med tanke på konsekvenserna för jordbruket framhållit att speciell tjänstledighet bör kunna beviljas vissa värnpliktiga å annan tid än den nu föreslagna i syfte att därigenom tillgodose särskilt ut-satta bruksenheters behov av arbetskraft.

Utredningens synpunkter i sistnämnda avseende ha särskilt understrukits av arbetsmarknadens intresseorganisationer.

Jag biträder till alla delar gruppchefsutredningens förslag beträffande ifrågavarande uppehåll, vilket hädanefter lämpligen torde böra benämnas övningsuppehåll.

I detta sammanhang vill jag betona angelägenheten av vad utredningen förordat med tanke på jordbrukets intressen. Kompletterande föreskrifter i detta avseende torde få utfärdas i vederbörlig ordning.

Samtidigt ansluter jag mig till utredningens åsikt att inom VI. militär-området övningsuppehållet och höstomgångens repetitionsövningar böra kunna förläggas till en tidigare tidpunkt under året.

Fråga om inräknande av sommaruppehållet i tjänstgöringstiden.

Medan de sedvanliga övningsuppehållen under jul och midsommar om 17 respektive 2 dagar inbegripas i första tjänstgöringstiden om 270 dagar, skall skördeuppehållet som nyss nämnts anses falla utanför tjänstgöringen. Följaktligen uppgår den nuvarande första tjänstgöringen, om man räknar tiden från inryckningen till utryckningen, i själva verket till 284 dagar för flertalet värnpliktiga vid armén. Emellertid utgå, som också förut nämnts, under skördeuppehållet samma ekonomiska förmåner till de värnpliktiga som under tjänstledighet, häri inbegripna de vanliga övningsuppehållen. På grund härav synes det icke oberättigat att inräkna även sommaruppehållet om 14 dagar i första tjänstgöringen; härigenom ernås tillika den fördelen att de olika uppehållen komma att följa enhetliga regler. Med en sådan beräkningsgrund, som för arméns vidkommande huvudsakligen får formell innebörd, utgör den nuvarande första tjänstgöringstiden för flertalet av arméns värnpliktiga 284 dagar, och de av gruppehufvutredningen föreslagna och av mig förordade ökade utbildningstiderna böra omräknas till 304 respektive 324 dagar.

I enlighet med vad nu och tidigare anförts förordar jag att första tjänstgöringstiderna för flertalet av arméns värnpliktiga bestämmas till:

för *värnpliktiga i allmänhet* 304 dagar och

för *underbefälselever* 324 dagar,

i vilka utbildningstider ett övningsuppehåll under sommarhalvåret om 14 dagar skall inräknas.

Övriga försvarsgrenar.

De nyss anförda synpunkterna synas mig böra vinna beaktande vid en prövning av de övriga försvarsgrenarnas tjänstgöringstider.

1948 års provisoriska beslut om förkortning av utbildningstiden med 60 dagar innebar för arméns vidkommande en reell minskning av endast 46 dagar, enär som nämnts ett skördeuppehåll vid armén om 14 dagar icke längre skulle inräknas i tjänstgöringstiden. Motsvarande bestämmelse om ett uppehåll *utanför* tjänstgöringstiden infördes icke vid de övriga försvarsgrenarna. För marinen och flygvapnet innebar alltså 1948 års beslut en reell förkortning av tjänstgöringstiden med 60 dagar, varför tjänstgöringstiden vid dessa försvarsgrenar i själva verket blev 14 dagar kortare än vid armén.

Därest överensstämmelse i nuläget skulle åvägbringas mellan försvarsgrenarna — med arméns nu gällande utbildningstid som norm — skulle enligt det nyss förda resonemanget de övriga försvarsgrenarnas tjänstgöringstider utökas med 14 dagar.

Den grundliga utredning som ägnats arméns utbildningsfrågor har icke

kommit de övriga försvarsgrenarna till del. Emellertid ha de skäl som anförts av cheferna för dessa försvarsgrenar med instämmande av överbefälhavaren bibragt mig den uppfattningen att även här en förlängning av utbildningstiderna är erforderlig.

Jag vill dock förutskicka att jag icke är beredd att förorda längre utbildningstider för de värnpliktiga vid marinen och flygvapnet än jag enligt vad förut sagts förordat för arméns värnpliktiga.

Kustartilleriet.

De synpunkter i fråga om utbildningstidens längd och fördelning som gälla för armén äga i det väsentliga tillämpning även i fråga om kustartilleriets värnpliktiga.

Med hänsyn härtill och med utgångspunkt från vad nyss anförts borde således första tjänstgöringstiden för huvuddelen av kustartilleriets värnpliktiga bestämmas till $(270 + 14 + 20 + 20 =)$ 324 dagar för *underbefälselever* och $(270 + 14 + 20 =)$ 304 dagar för *värnpliktiga i allmänhet*.

Emellertid föreligga för kustartilleriets vidkommande vissa speciella problem som måste tillmätas avgörande betydelse vid en inplacering av första tjänstgöringen i kalenderåret.

Det anses sålunda nödvändigt att de stora artilleriskjutningar som skola avsluta rekrytomgångens utbildning äga rum under någorlunda gynnsamma väderleksbetingelser och att därvid samövning kommer till stånd med arméförband i anslutning till repetitionsövningar krigsförbandsvis. Med hänsyn härtill anses utryckningen för flertalet av kustartilleriets värnpliktiga böra äga rum under oktober. Detta innebär att en tjänstgöringstid av 304 dagar icke kan effektivt utnyttjas, enär inryckningen i så fall komme att ske omedelbart före eller under julhelgen.

På grund härav synes det för närvarande icke vara lämpligt att av värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet uttaga längre första tjänstgöringstid än 290 dagar. Med en första tjänstgöring av denna längd kommer inryckning att ske i början av januari.

Då emellertid på grund av den tekniska utvecklingen eller andra faktorer utbildningsförhållandena kunna komma att ändras — varom någon förut-sägelse nu ej kan göras — vill jag dock förorda som huvudregel att för *värnpliktiga i allmänhet* vid kustartilleriet, liksom för motsvarande kategori vid armén, bestämmas en första tjänstgöring om 304 dagar men att det skall bli beroende på Konungens prövning huruvida längre tjänstgöring än $(304 - 14 =)$ 290 dagar skall uttagas.

Från kustartilleriets sida har lämpligheten av vad jag nu förordat blivit vitsordat.

För *underbefälseleverna* vid kustartilleriet föreslår jag i anslutning till vad tidigare anförts samma första tjänstgöring, 324 dagar, som för arméns motsvarande värnpliktiga.

Jag biträder marinchefens förslag om införande av repetitionsöv-

ningar i krigsförband även vid kustartilleriet. I samband härmed bör lagen om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m. (SFS 1951:195) i princip göras tillämplig även å detta vapenslag dock med den avvikelse i fråga om vissa årsklasser som angivits av marinchefen i dennes yttrande.

I enlighet med marinchefens hemställan förordar jag vidare att befälsövningar i anslutning till repetitionsövningarna införas även vid kustartilleriet.

Jag finner gruppchefsutredningens förslag beträffande premier och befordringsgång för underbefälselever kunna i tillämpliga delar genomföras även vid kustartilleriet.

Däremot synes, såsom marinchefen ock anført, systemet med föregångsmän icke vara erforderligt för kustartilleriets vidkommande.

Flottan.

I samband med 1948 års riksdagsbeslut om förkortning av utbildningstiden för flertalet värnpliktiga till 360 dagar vidtogs en omläggning av utbildningssystemet vid flottan.

Tidigare hade tillämpats ett årsprogram för utbildningen, vilket innebar att fartygsbesättningarna kunde tjänstgöra ombord under ett år. Då utbildningstiden förkortades till 360 dagar fanns ej längre utrymme för såväl den grundläggande utbildningen i land som ett års tjänst ombord. Flottan övergick därför till ett kvartalssystem enligt vilket de värnpliktiga årligen ryckte in i fyra omgångar och fartygsbesättningarna alltså successivt förnyades varje kvartal.

Chefen för marinen framhåller i sitt yttrande att kvartalssystemet visat sig innebära allvarliga olägenheter. Sålunda ställer den kvartalsvis återkommande utbildningen ombord av nyembarkerade värnpliktiga alltför stora krav på befälet, till förfång för utbildningen av den övriga personalen och materielens skötsel. Den tid som nu kan anslås till fartygstjänst för de värnpliktiga medger icke en effektiv stridsutbildning. För att i stort sett kunna genomföra övningsprogrammen har man måst sänka målsättningen för övningarna. Vid systemets införande räknade man med att olägenheter av nu angivna slag skulle kunna undvikas därigenom att en relativt stor del av besättningarna beräknades bestå av stampersonal som tjänstgjorde lång tid på samma fartyg. Dessa förhoppningar omintetgjordes emellertid genom de kort tid efter systemets införande uppkommande och sedermera alltmer kända vakanserna bland stampersonalen.

Marinchefen kommer till den slutsatsen att värnpliktsutbildningen vid flottan måste omfatta så lång tid att de värnpliktiga efter den nödvändiga skolmässiga utbildningen i land kunna tjänstgöra ett år i följd ombord å fartygen. Marinchefens egentliga önskemål i fråga om utbildningstidens längd innefatta avsevärda utökningar av nu gällande tid, nämligen för underbefälselever till 18 månader och för värnpliktiga i allmänhet till 15 månader

Marinchefen anser det dock icke lämpligt att i detta sammanhang framföra så omfattande krav.

Chefen för marinen föreslår härefter att utbildningstiderna bestämmas för *underbefälselever* till 440 dagar och för *värnpliktiga i allmänhet* till 390 dagar, vartill för båda kategorierna kommer ett uppehåll om 14 dagar under sommaren, vilket icke skall inräknas i utbildningstiden. För kategorien värnpliktiga i allmänhet föreslås vidare en repetitionsövning om 30 dagar för omskolning.

Om man bortser från omskolningsövningen — vartill jag återkommer i annat sammanhang — äro de av marinchefen föreslagna tiderna 10 dagar längre än de tider som jag enligt det föregående förordat för armén; härvid inräknas i utbildningstiden för underbefälseleverna vid armén även tre befälsövningar om 10 dagar.

Beträffande värnpliktiga i allmänhet anmärker marinchefen att — under den givna förutsättningen att tjänsten ombord skall omfatta ett år — den föreslagna tiden om 404 dagar endast medger en tid av $(404 - 365 =)$ 39 dagar för rekrytskolan i land, en tid som marinchefen betecknar som ett hårt pressat minimum.

Slutligen föreslår marinchefen även förlängning med 60 dagar av gällande utbildningstid $(360 + 120 =)$ 480 dagar för sjökaptenen och likställda.

Enligt min uppfattning har marinchefen förebragt övertygande skäl för en återgång till det tidigare vid flottan tillämpade årsprogrammet, vilket innebär att fartygsbesättningarna i huvudsak kvarbli orubbade ombord under ett år i en följd. Endast härigenom synes det bli möjligt att samman-smälta besättningarna till effektiva lag. Då vid sidan av fartygstjänsten kräves en grundläggande skolmässig utbildning i land, är det uppenbart att årsprogrammet ej kan genomföras utan en förlängning av gällande utbildningstid om 360 dagar.

I detta sammanhang vill jag betona att flottans utbildningsproblem i viss mån kommit i ett annat läge sedan statsmakterna senast prövade frågan om utbildningstidens längd vid flottan, i så måtto att de alltmer accentuerade svårigheterna att rekrytera stampersonalen medfört omfattande vakanser inom denna så betydelsefulla kategori. Dessa förhållanden göra det till en angelägenhet av vikt att söka skapa ett värnpliktigt underbefäl av sådan kvalitet att stamvakanserna få mindre kännbara konsekvenser för de rustade fartygens stridsberedskap.

Jag finner alltså en förlängning av utbildningstiden för flertalet av flottans värnpliktiga vara erforderlig.

Emellertid kan jag icke såsom tidigare anförts tillstyrka större utökning än jag förordat för arméns vidkommande.

Jag föreslår sålunda att utbildningstiderna vid flottan bestämmas: för *värnpliktiga i allmänhet* till $(360 + 14 + 20 =)$ 394 dagar; och för *underbefälselever* till $(360 + 14 + 20 + 20 + 3 \times 10 =)$ 444 dagar.

Den föreslagna tjänstgöringen avses skola fullgöras i en följd.

Under hand har jag inhämtat att de av mig förordade utbildningstiderna möjliggöra — om än med svårighet enligt marinchefens mening — ett genomförande av årsprogrammet.

Jag är ej beredd att biträda förslaget om förlängning av nu gällande utbildningstid för sjökaptener och likställda i annan mån än som följer av att dessa värnpliktiga böra fullgöra grundläggande värnpliktstjänstgöring av samma längd som flertalet värnpliktiga vid flottan. Härom torde närmare få hänvisas till specialmotiveringen.

Gruppchefsutredningens förslag rörande premier och befordringsgång för underbefälselever synes ägnat att bidra till ett förbättrat utbildningsresultat även vid flottan.

Flygvapnet.

Chefen för flygvapnet framhåller i sitt yttrande vissa principiella synpunkter som böra beaktas vid ett bedömande av tjänstgöringstidens längd inom flygvapnet. Den i snabb takt fortgående tekniska utvecklingen möjliggör — anför flygvapenchefen — att flygtjänsten i allt större utsträckning kan bedrivas under tider av året då flygning hittills endast varit möjlig i mindre skala. Detta förhållande medför konsekvenser ur såväl utbildnings- som beredskapssynpunkt. För att flygutbildningen skall kunna effektivt genomföras måste arbetskraft i form av utbildad markpersonal ständigt finnas tillgänglig. En avgörande faktor vid bedömandet av tjänstgöringstidens längd vid flygvapnet är därför behovet av arbetskraft. Vid en prövning av frågan om tjänstgöringens längd måste därjämte, anför flygvapenchefen vidare, stor betydelse tillmätas vapnets snabba materielförnyelse. Denna gör det nämligen oundgängligen nödvändigt att den redan utbildade personalen får tillfälle att genom repetitionsövning i erforderlig utsträckning underhålla och förnya sina färdigheter för befattningarna i krigsorganisationen.

Den nuvarande tjänstgöringen om 360 dagar, som fastställdes år 1948, fullgöres i en följd och inrymmer icke någon repetitionsövning. Härvid bortses från det alternativ, innefattande en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar, som år 1950 infördes för befälsvärnpliktiga i luftbevakningstjänst.

Repetitionsövningsskyldighet åvilar emellertid ett antal värnpliktiga tillhörande 1946 års och äldre årsklasser.

Den gällande tjänstgöringsskyldigheten disponeras på det sätt att årskontingenten uppdelas i två lika stora omgångar, vilka rycka in på hösten med 1½ månads förskjutning. De inryckande värnpliktiga måste för att kunna utnyttjas som markpersonal först genomgå en grundläggande utbildning. Chefen för flygvapnet anser, att cirka 1½ månad erfordras härför. Härav följer att under 3 månader på hösten endast 50 % av den erforderliga styrkan markpersonal står till förfogande. För att täcka denna svaghetsperiod inkallas äldre värnpliktiga med kvarstående skyldighet att fullgöra repetitionsövning. Chefen för flygvapnet framhåller nu att bristen på arbetskraft under

svaghetsperioden blir akut då värnpliktiga med repetitionsskyldighet ej längre stå till förfogande. Att repetitionsövning ej kan uttagas av värnpliktiga av 1947 års klass och yngre anses dessutom medföra andra allvarliga konsekvenser, i det att förbanden icke kunna uppsättas i erforderlig utsträckning vid större övningar och krigsplaceringstiden för ett flertal kategorier blir längre än kvalitetskraven medge.

Om man vid den tidpunkt då repetitionsskyldiga av 1946 års och äldre klasser ej längre stå till buds skall kunna såväl tillgodose behovet av arbetskraft året runt som ock uppsätta förband vid större övningar samt därjämte i erforderlig grad repetera och förnya de värnpliktigas tekniska kunskaper skulle enligt chefen för flygvapnet egentligen erfordras en sammanlagd tjänstgöringstid av $14\frac{1}{2}$ månader, uppdelad på en första tjänstgöring om $13\frac{1}{2}$ månader och en repetitionsövning om en månad. Under den närmaste framtiden anses dock en sammanlagd tjänstgöring för flertalet värnpliktiga om $(12 + 1 =)$ 13 månader eller 390 dagar vara tillfyllest. Det föreslås vidare att den ledighet om 14 dagar som flygvapnets värnpliktiga nu erhålla under sommaren icke längre skall inräknas i tjänstgöringstiden.

Något behov av ytterligare förlängd tjänstgöring för underbefälselever har icke anmälts av chefen för flygvapnet.

Såsom närmare framgår av den förut lämnade redogörelsen för flygvapenchefens remissyttrande har där framhållits som önskvärt att möjligheter skapas att i vissa fall uttaga tjänstgöringsskyldigheten i annan ordning än nyss nämnts.

Det synes mig vara en angelägenhet av största vikt att flygtjänstens behov av arbetskraft behörigen tillgodoses och jag delar även flygvapenchefens uppfattning om nödvändigheten av att kunskaperna hos redan utbildade värnpliktiga genom repetitionsövningar vidmakthållas och förnyas. Härför torde erfordras en utökning av den nuvarande tjänstgöringstiden om 360 dagar. Emellertid är jag icke beredd förorda att tjänstgöringstiden vid flygvapnet för flertalet värnpliktiga fastställs till högre sammanlagt dagantal än vad jag tillstyrkt för övriga försvarsgrenar. Därtill föreslår jag ett tillägg om 14 dagar av skäl för vilka i det föregående redogjorts. Den sammanlagda utbildningstiden för flertalet värnpliktiga vid flygvapnet bör alltså fastställas till $(360 + 14 + 20 =)$ 394 dagar. Denna tid lämnar utrymme för en första tjänstgöring om 12 månader (364 dagar) samt en repetitionsövning om 30 dagar.

Jag finner bärande skäl tala för att i enlighet med flygvapenchefens förslag bestämmelser införas som göra det möjligt att förkorta första tjänstgöringstiden för vissa värnpliktiskategorier till förmån för ytterligare repetitionsövningar. Likaså synes det ändamålsenligt att i vissa fall — exempelvis vid renodlade luftbevakningsövningar — uppdelas en repetitionsövning om 30 dagar på två om vardera 15 dagar. För att undvika att en värnpliktig blir alltför betungad av repetitionsinkallelser förordas dock den begränsningen att endast en 30-dagarsövning skall kunna uppdelas på angivna sätt. Jag

anser det vidare lämpligt att möjligheter förefinnas att av handräckningspersonal, som med hänsyn till krigsplaceringstiden icke behöver inkallas till repetitionsövning, uttaga hela tjänstgöringstiden i en följd och biträder alltså flygvapenchefens förslag härom. Några detaljerade bestämmelser om de olika tjänstgöringsalternativen torde icke behöva införas i lagen. Det synes lämpligen böra ankomma på Konungen att meddela närmare bestämmelser enligt de principer för vilka här redogjorts.

Chefen för flygvapnet framhåller som önskvärt att värnpliktiga som ha att fullgöra repetitionsövning och som äro krigsplacerade i befälsbefattning bibringas tillräcklig yrkeskunskap och befälsförmåga innan huvuddelen av de värnpliktiga påbörja repetitionsövningen. Han föreslår i detta syfte införande vid flygvapnet av befälsövningar om 10 (respektive 5) dagar omedelbart före och i anslutning till repetitionsövningar om 30 (respektive 15) dagar.

Enligt min uppfattning ha, som jag redan nämnt, de befälsövningar, vilka under år 1951 genomfördes vid armén i anslutning till repetitionsövningarna, visat sig vara av stort värde. Sådana befälsövningar synas mig även för flygvapnets del bli av betydelse för vidmakthållandet av det värnpliktiga befälets truppföringsförmåga och därmed också för effektiviteten hos flygvapnets krigsorganisation. Jag förordar alltså att befälsövningar i anslutning till repetitionsövningar införas även vid flygvapnet.

Någon förändring av nu gällande utbildningstider för värnpliktiga inom flygvapnet, uttagna till officers- eller underofficersutbildning, har ej förutsatts av flygvapenchefen förutom den förändring som följer av den föreslagna skyldigheten att fullgöra befälsövningar. Icke heller jag ifrågasätter någon dylik förändring.

Jag är icke beredd tillstyrka förslaget att värnpliktiga vid flygvapnet, vilka påbörjat sin tjänstgöring efter den 31 mars 1948 och vilka hittills haft att fullgöra 12 månaders tjänstgöring i en följd, retroaktivt åläggas en repetitionsövning om 30 dagar.

Då underbefälsutbildningen vid flygvapnet för de värnpliktiga icke innebär uppgifter av den art att särskilda premier till dem anses böra utgå måste gruppchefsutredningens förslag i detta avseende anses sakna aktualitet för flygvapnets vidkommande.

Flygvapenchefen berör i sitt yttrande även frågan om omskolning av värnpliktiga, som överföras till armén, sedan de utgått ur flygvapnets krigsorganisation. Denna fråga upptager jag i det följande.

III. VISSA SÄRSKILDA FRÅGOR.

Frågan om omskolning av värnpliktiga tillhörande flottan och flygvapnet.

Medan vid armén och kustartilleriet årskontingenten värnpliktiga principiellt avpassas efter behovet av personal i krigsorganisationen måste vid flottan och flygvapnet för att fredstjänstens behöriga gång skall möjliggöras årligen ett större antal värnpliktiga genomgå utbildning än som skulle ha varit erforderligt enbart med hänsyn till krigsorganisatoriska krav. Flertalet värnpliktiga vid flottan och flygvapnet kvarstå därför i allmänhet ej krigsplacerade längre än omkring tio år, varefter de överföras till armén. I samband härmed har krav uppstått att sådana värnpliktiga skola erhålla *omskolning*, så att de kunna bättre utnyttjas i arméns krigsorganisation.

I 1941 års värnpliktslag intogs i sådant syfte stadgande om en efterutbildningsövning om trettio dagar för flertalet av flottans och flygvapnets värnpliktiga före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

Genom 1948 års provisoriska bestämmelser nedsattes för flertalet värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar den sammanlagda tjänstgöringstiden till 360 dagar. Vid flottan och flygvapnet skulle denna tjänstgöring fullgöras i en följd. Någon tid för efterutbildning (omskolning) stod därför icke längre till buds.

I propositionen 1948:207 anförde dåvarande departementschefen emellertid att han icke var beredd att slutgiltigt taga ställning till frågan om sloandet av efterutbildningsövningen. Denna fråga, framhölls det, sammanhängde nära med vissa andra frågor, som tarvade ytterligare utredning. At 1948 års värnpliktskommitté uppdrogs bland annat att vad beträffade flottan överväga behovet av omskolning i samband med värnpliktigas överförande till armén och möjligheterna att bereda utrymme för en sådan omskolning. I fråga om flygvapnet innefattade kommitténs uppdrag att undersöka huruvida och i vad mån inom värnpliktstjänstgöringen vid denna försvarsgren kunde inrymmas viss sådan utbildning att behovet av omskolning för krigsplacering minskades.

Kommittén meddelade i sitt i augusti 1949 avgivna betänkande, att kommittén avbrutit sin utredning i nu berörda delar.

I proposition 1950:224 framhölls, att frågan om förlängning av värnpliktsutbildningen för flygvapnets värnpliktiga liksom även frågan om omskolning i samband med överförande av värnpliktiga från flottan och flygvapnet till armén skulle upptagas i samband med de fortsatta överväganden beträffande värnpliktsutbildningen, som enligt vad som förutsatts borde komma till stånd. Härmed åsyftades 1949 års försvarsutredning. Sedan denna utrednings verksamhet tills vidare avbrutits, står frågan om omskolning alltför öppen.

I sina remissvar angående gruppchefsutredningens betänkande ha numera

cheferna för armén och marinen med instämmande av överbefälhavaren framlagt förslag om återinförande av särskilda omskolningsövningar för flottans och flygvapnets värnpliktiga.

Härvid anför *överbefälhavaren* i huvudsak följande. I de nu framlagda förslagen beträffande flottans och flygvapnets utbildningstid har intagits en omskolningsövning om 30 dagar. Chefen för armén har vid upprepade tillfällen och nu senast i sitt yttrande framlagt krav på återinförande av dylika. Det är av vikt att dessa övningar komma till stånd. Från flottan och flygvapnet skola årligen överföras 4—5 000 man. Med gällande utbildningstider ha dessa värnpliktiga vid tidpunkten för överförandet ingen återstående tjänstgöringsskyldighet. Detta medför att de värnpliktiga icke kunna utnyttjas i krigsorganisationen i erforderlig omfattning. De värnpliktiga avses — om förslaget genomföres — skola fullgöra omskolningsövningen inom det vid armén tillämpade krigsförbandsvisa repetitionsövningssystemet.

Såsom förut nämnts ha uppdrag om utredning rörande särskilda omskolningsövningar successivt lämnats två kommittéer men denna utredning har av olika skäl icke kunnat slutföras. Jag har därför för avsikt att låta frågan bliva föremål för närmare utredning.

Fråga om uttagning för befälsutbildning.

Enligt det system för uttagning av värnpliktiga för befälsutbildning som infördes år 1950 sker uttagningen, i den mån den värnpliktige ej frivilligt åtar sig befälsutbildning, *i samband med inskrivningen*. Uttagningen grundas på psykologiska prov och exploration.

De som äro sjömanshusinskrivna kunna emellertid inskrivas som värnpliktiga utan personlig inställelse och om så sker kunna de alltså icke med nuvarande regler uttagas för underbefälsutbildning annat än efter eget medgivande.

Med hänsyn till flottans rekrytering av värnpliktigt underbefäl synes därför möjlighet böra öppnas att uttaga sjömanshusinskriven värnpliktig till underbefälsutbildning även *efter inskrivningen*. Uttagningen bör äga rum senast i samband med inryckningen och verkställas av inskrivningsnämnd, i den mån frivilligt åtagande ej göres.

Tjänstgöringen kan härvid i praktiken ordnas på följande sätt. De inryckande sjömanshusinskrivna uppdelas efter uttagningsförrättningen på skilda kurser allteftersom de blivit uttagna för underbefälsutbildning eller ej. De som icke blivit uttagna gå ombord i fartygstjänst efter omkring en månads rekrytskola i land, medan underbefälseleverna efter en längre utbildning i land embarkera samtidigt med en senare inryckande omgång och å andra fartyg.

I detta sammanhang får jag anmäla en annan fråga beträffande uttagningen.

Den uttagning för befälsutbildning som sker enligt den värnpliktiges eget

medgivande kan enligt lagens nuvarande lydelse ske endast under värnplikts-tjänstgöringen, när det gäller officersutbildning, eller i samband med inskrivningen eller sedermera under tjänstgöringen, när fråga är om underofficers- och underbefälsutbildning. Erfarenheten har emellertid visat, att det skulle vara praktiskt fördelaktigt att kunna taga ut värnpliktiga till officersutbildning redan vid inskrivningen liksom att, när det gäller all befälsuttagning efter frivilligt åtagande, kunna göra sådan uttagning även under tiden mellan inskrivningen och inryckningen. Uttagning för officersutbildning bör även kunna ske efter avslutad underofficersutbildning.

I enlighet med det anförda har upprättats *förslag till lag om ändring i värnpliktslagen*. Beträffande den närmare utformningen av förslaget hänvisas till specialmotiveringen.

Såsom *bilaga* till detta protokoll torde få fogas en sammanställning som anger den ungefärliga procentuella fördelningen mellan olika kategorier värnpliktiga med avseende å den sammanlagda utbildningstidens längd enligt mitt förslag.

IV. KOSTNADSBERÄKNINGAR.

Vad härefter angår de merkostnader som uppkomma vid genomförande av den ökning av värnpliktstjänstgöringens längd m. m. som nu föreslagits, får jag anförä.

Enligt gruppchefsutredningens beräkningar skulle utredningens förslag komma att medföra en merkostnad för arméns del av i runt tal 13,5 miljoner kronor, av vilket belopp 7,3 miljoner kronor utgöra ökade kostnader för förbättring av gruppchefsutbildningen och 6,2 miljoner kronor avse ökade kostnader för förlängd tjänstgöring samt viss förbättring av de materiella utbildningsbetingelserna för huvuddelen av de värnpliktiga. Härutöver tillkomma emellertid kostnader för de befälsövningar om tio dagar, vilka enligt utredningens mening i fortsättningen böra bli permanenta. Kostnaderna för dessa befälsövningar kunna uppskattas till omkring 4,3 miljoner kronor per budgetår. Den i årets statsverksproposition förordade ökningen av de värnpliktigas penningbidrag med i runt tal 67 % av nu utgående bidrag föranleder en ytterligare kostnad för de värnpliktiga vid armén, om vilka här är fråga, av omkring 1,2 miljon kronor. Ett genomförande av utredningens förslag medför således en sammanlagd merkostnad av $(13,5 + 4,3 + 1,2 =)$ 19,0 miljoner kronor. I årets statsverksproposition ha erforderliga medel beräknats härför.

Den av mig föreslagna förlängningen av tjänstgöringstiden för värnpliktiga tilldelade marinen och flygvapnet kommer sedan densamma blivit helt genomförd och med inräknande av kostnaderna för penningbidragens höjning att medföra en årlig merkostnad av 2,4 miljoner kronor vid marinen och 0,2 miljon kronor vid flygvapnet. Av merkostnaderna för marinen falla

omkring 0,9 miljon kronor på flottan samt 1,5 miljon kronor på kustartilleriet. Kostnadsökningen vid flygvapnet hänför sig helt till förlängningen av första tjänstgöringstiden. Några merkostnader för de nu föreslagna repetitionsövningarna vid flygvapnet uppkomma ej, enär värnpliktiga tillhörande äldre åldersklasser redan genomgå dylika övningar till ungefär samma antal som här föreslagits.

De ändrade tjänstgöringstiderna för flottans värnpliktiga beräknas medföra att arméns årliga värnpliktskontingent ökas med 300 man. Härigenom komma kostnaderna för arméns värnpliktiga att stiga med ytterligare 1,7 miljon kronor. Vid bifall till här framlagda förslag beträffande tjänstgöringstidens längd för marinens och flygvapnets värnpliktiga komma merkostnaderna således att uppgå till sammanlagt ($2,4 + 0,2 + 1,7 =$) 4,3 miljoner kronor.

För budgetåret 1952/53 påverkas kostnaderna under fjärde huvudtiteln icke i någon nämnvärd grad av de föreslagna ökade tjänstgöringstiderna för flottans och flygvapnets värnpliktiga. För kustartilleriets värnpliktiga torde däremot för nästa budgetår få räknas med vissa merkostnader, här uppskattade till drygt 0,5 miljon kronor. I statsverkspropositionen har under anslaget till **Marinen: Övningar m. m.** beräknats medel för anordnande under nästa budgetår av bland annat övningar krigsförbandsvis och befälsövningar vid kustartilleriet. Övriga merkostnader för genomförande av de förslag som här framlagts i fråga om tjänstgöringstidens längd för kustartilleriets värnpliktiga synas icke påverka marinens härav berörda anslag i sådan grad att en omräkning av desamma är erforderlig.

I enlighet med de nu gjorda beräkningarna skulle ett bifall till de av mig förordade ändringarna i tjänstgöringstiderna för arméns, marinens och flygvapnets värnpliktiga medföra en sammanlagd kostnad av ($19,0 + 4,3 =$) 23,3 miljoner kronor.

Såsom framgår av vad i det föregående anförts har, där så ansetts erforderligt, under vederbörliga anslag i statsverkspropositionen hänsyn tagits till sålunda uppkommande merkostnader för nästa budgetår.

Till frågor rörande avlöning m. m. till värnpliktiga återkommer jag i samband med anmälan av vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1952/53.

SPECIALMOTIVERING.

Värnpliktslagen.

6, 12, 12 a och 19 §§.

Såsom förut nämnts föreslås att värnpliktig, vilken i egenskap av *sjömanshusinskriven* blivit utan personlig inställelse inskriven såsom värnpliktig och därvid tilldelats flottan, må kunna uttagas för underbefälsutbildning efter

inskrivningen och senast i samband med inryckningen till tjänstgöring. Vidare ha i det föregående föreslagits vissa andra ändringar i fråga om den tidpunkt då uttagning till befälsutbildning kan ske.

Härav föränledas ändringar i 6, 12, 12 a och 19 §§ värnpliktslagen.

Med de här föreslagna ändringarna i fråga om tidpunkten för uttagning till befälsutbildning bör den i 12 och 12 a §§ gjorda gränsdragningen mellan inskrivningsnämnds och annan myndighets befogenheter i uttagningshänseende omregleras. I förslaget till ny lydelse av 12 § har all uttagning som sker vid inskrivning och den särskilda uttagningen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga förbehållits inskrivningsnämnd. Annan befälsuttagnings kan verkställas av truppförbandschef eller högre myndighet. Bestämmandet härutinnan bör få ankomma på Konungen.

Vad gäller kompetensfördelningen i förevarande hänseende mellan inskrivningsnämnd och inskrivningschef har sådan ändring föreslagits i 19 § första stycket att endast den tvångsvisa uttagningen kräver nämndens medverkan.

27 § 1 mom.

Enligt förslaget införes en ny kategori av värnpliktiga med längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet, nämligen värnpliktiga vilka uttagits för underbefälsutbildning. Denna kategori har upptagits under punkt B.

Från vad nu sagts gäller det undantaget att flygvapnets underbefälslever icke avses skola fullgöra längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet — härvid bortsett från befälsövningarna enligt punkt E. — och alltså fortfarande inrymmas bland de under A. upptagna värnpliktiga med lägsta utbildningstid.

Enligt den gällande dispositionen av lagrummet utgör tjänstgöringstiden under A. en gemensam grund för tiderna under B. och C. Med hänsyn till den **ståndpunkt** som i förslaget intagits till utbildningstiderna har punkt B. utformats som ett i detta hänseende självständigt stadgande.

I konsekvens härmed ha vissa i A. förekommande bestämmelser överförts till ett gemensamt stadgande under F. Sålunda har överförts bestämmelsen att Konungen förordnar om sättet för tjänstgöringen liksom regeln om beräkning av övningsuppehåll. Även bestämmelserna om viss tid inom vilken första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) skall påbörjas ha överflyttats till F.

Slutligen har undantagsbestämmelsen i A. om värnpliktiga i handräckningstjänst samt bestämmelsen i nuvarande A. a) om fullgörande av första tjänstgöring alternativt i en följd eller i två omgångar slopats och ersatts med ett mera allmänt avfattat stadgande under F. i förslaget. Med stöd av detta stadgande, enligt vilket Konungen i särskilda fall äger bestämma att tjänstgöringen skall ske i annan *ordning* än förut i momentet angivits, erhåller Konungen ökad möjlighet att, då så i särskilda fall finnes lämpligt eller skäligt, exempelvis uppdelat tjänstgöring i omgångar eller sammanslå

första tjänstgöring med repetitionsövning. Det föreslagna stadgandet tar bland annat sikte på det fall att värnpliktiga vid flygvapnet anses böra fullgöra tjänstgöringen i en följd.

Under punkt B. ha de tider som — bortsett från repetitionsövningarna — gälla för utbildning av underofficersleverna vid armén och kustartilleriet av författningstekniska skäl sammanslagits till en första tjänstgöring och fortsatt tjänstgöring om högst 450 dagar. Vid flottan och flygvapnet har hela utbildningstiden för underofficersleverna angivits till högst 540 dagar. Givetvis bör även i fortsättningen den lägsta utbildningstid som kan komma i fråga för underofficerskategorien vara den tid som ålägges värnpliktiga i allmänhet. Tjänstgöringstillägget för officersleverna betecknas alltjämt såsom en »fortsatt tjänstgöring», nu ställd i relation till underofficersutbildningen.

Efter en 1951 vidtagen ändring av 6 § värnpliktslagen och ifrågavarande punkt B. finns möjlighet att uttaga värnpliktiga vid flottan för underofficers- eller officersutbildning. Syftet med denna anordning framgår av prop. 1951:194, s. 22. Något självständigt behov av ifrågavarande kategorier föreligger ej för flottans vidkommande, ehuru väl förutvarande aspiranter kunna utbildas till underofficerare på någon av de befintliga utbildningslinjerna. Syftet med den nyss angivna lagändringen ernås genom uttagning av aspirant för underofficersutbildning; någon uttagning för officersutbildning bör tills vidare ej ske i förevarande sammanhang. Tillräckliga skäl att formligen upphäva möjligheten till officersuttagning vid flottan ha emellertid icke för närvarande ansetts föreligga.

Då erfarenheten visat att bestämmelserna under C. sakna praktisk betydelse för kustartilleriets vidkommande ha desamma i förslaget begränsats till att avse *flottan*.

För det fall att värnpliktig som avses under C. redan avlagt sin examen då han skall börja sin värnpliktstjänstgöring bör han icke uttagas för underbefälsutbildning; han bör alltså tjänstgöra det antal dagar som gäller för värnpliktiga i allmänhet — enligt förslaget 394 dagar — och därutöver fullgöra den fortsatta tjänstgöringen om 120 dagar. Längre sammanlagd tjänstgöring än nu sagts kommer enligt förslaget att åvila honom endast i det fall att han avlägger sin examen *efter* det att han fullgjort värnpliktstjänstgöringen och därvid genomgått underbefälsutbildning om 444 dagar.

I samband med de ändringar som föranletts av det sagda ha i C. införts ett par moderniseringar vilka sammanhånga med ändringar i stadgan för navigationsskolorna i riket.

Därest underbefälsleverna vid flottan i enlighet med förslaget erhålla förlängd tjänstgöring, synes den under E. stadgade särskilda tjänstgöringskyldigheten för radiotelegrafister kunna upphöra.

Till punkt E. i förslaget har överförts den i gällande provisoriska bestämmelser (SFS 1951:196) föreskrivna skyldigheten för vissa av arméns värn-

pliktiga att fullgöra befälsövningar. Motsvarande skyldighet föreslås skola införas för vissa värnpliktiga vid kustartilleriet och flygvapnet.

Såsom förutsättning för att värnpliktig må kunna åläggas att fullgöra befälsövning stadgas i förslaget att Konungen meddelar närmare bestämmelser därom.

Stadgandena under F. i förslaget ha berörts i det föregående.

Övergångsbestämmelser.

Lagen synes böra träda i kraft den 1 maj 1952.

Särskilda övergångsbestämmelser bli erforderliga i flera hänseenden.

Vad först angår *armén* må till en början erinras om stadgandet i förordningen den 8 februari 1952 (nr 27) enligt vilket tjänstgöringstiden för de av arméns värnpliktiga, vilka under år 1952 komme att avsluta sin första tjänstgöring, blev förlängd med 20 dagar. Härifrån undantogos värnpliktiga vilka uttagits för officers- och underofficersutbildning samt värnpliktiga som avses i 27 § 1 mom. D. värnpliktslagen (specialister). Genom förordningen framflyttades uttryckningen för arméns inbegripande huvudkontingent från den 8 till den 28 mars 1952 men förordningen inbegrep även flera mindre grupper med andra in- och uttryckningstider än huvudkontingenten, så t. ex. värnpliktiga i handräkningstjänst. Av praktiska skäl bör det sommaruppehåll som ifrågavarande värnpliktiga må komma att åtnjuta under innevarande år beräknas enligt äldre lag, d. v. s. icke inbegripas i tjänstgöringen.

Den förlängning av första tjänstgöringen om 20 dagar som enligt förslaget skall åläggas underbefälseleverna avses skola uttagas *före* den inryckningsdag som gäller för värnpliktiga i allmänhet inom samma omgång. Efter som de underbefälselever vilka under 1952 avsluta första tjänstgöring påbörjat densamma före lagens ikraftträdande kan den särskilda förlängningen om 20 dagar uppenbarligen icke ifrågakomma för dessa underbefälselevers vidkommande.

Med hänsyn till det anförda måste det anses att tjänstgöringsskyldigheten för dem som avsluta första tjänstgöring under 1952 — liksom självfallet för dem som dessförinnan avslutat densamma — redan är reglerad. Motsvarande inskränkning betingas i fråga om den nya lagens tillämpning. Dock möter ej hinder att nya lagen i alla avseenden genast blir tillämplig å värnpliktiga som äro uttagna för officers- eller underofficersutbildning. Bestämmelse i enligt med vad nu sagts har införts under a) i förslaget till övergångsbestämmelser.

Behov föreligger emellertid att komplettera nämnda bestämmelse med tanke på de underbefälselever vilka påbörjat första tjänstgöringen så kort tid före den föreslagna tidpunkten för lagens ikraftträdande, den 1 maj 1952, att de ej hinna avsluta denna tjänstgöring under årets lopp. Som exempel kan nämnas underbefälseleverna i den kontingent av Livgardesskvadronen

som inrycker till första tjänstgöring den 15 april 1952. Fördenskull har under b) intagits en kompletterande bestämmelse av innebörd att underbefälselever vilkas första tjänstgöring börjat före den 1 maj 1952 icke skola fullgöra den ytterligare tjänstgöring om 20 dagar som enligt förslaget åvilar underbefälselever; om ifrågavarande underbefälselever börjat tjänstgöringen så tidigt — före den 4 mars 1952 — att tjänstgöringen hinner avslutas under året äro de redan på grund av övergångsbestämmelsen i a) undandragna den ytterligare förlängningen.

Slutligen har under c) stadgats att de nya bestämmelserna icke skola äga tillämpning å värnpliktiga tillhörande *marinen* vilkas tjänstgöring börjat eller kommer att börja före den 1 juli 1952, ej heller å värnpliktiga tilldelade *flygvapnet*, vilkas tjänstgöring börjat före den 1 januari 1952. Dessa tidpunkter ha valts i enlighet med önskemål från försvarsgrenscheferna. Vad nu sagts gäller icke skyldigheten att fullgöra de befälsövningar som enligt förslaget skola införas vid kustartilleriet och flygvapnet.

I detta sammanhang må beträffande befälsövningarna vid armén framhållas att stadgandena härom enligt förslaget överföras från de nu gällande provisoriska bestämmelserna i ämnet till värnpliktslagen.

Lagen om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Enligt förslaget göres denna lag tillämplig även å kustartilleriet, därvid i fråga om skyldigheten för värnpliktiga av de olika åldersklasserna att fullgöra repetitionsövning föreslås viss avvikelse från vad som gäller för arméns värnpliktiga. Härom torde få hänvisas till vad i det föregående anförts under Kustartilleriet.

Hemställen.

I anledning av det anförda får jag hemställa att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels antaga inom försvarsdepartementet upprättade förslag till

1) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967); samt

2) lag om ändring i lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;

dels ock avgiva yttrande i anledning av vad jag i det föregående i övrigt anført och förordat.

Kungl. Maj:ts proposition nr 177.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Patric Kalling.

Bilaga.

Ungefärlig procentuell fördelning mellan olika kategorier värnpliktiga med avseende å den sammanlagda utbildningstidens längd enligt departementschefens förslag (befälsövningarna inräknade).

Försvarsgren	Värnpliktiga i allmänhet C: a 13 månader (394 dagar)	Underbefäl C: a 15 månader (444 dagar)	Underofficerare ¹ Högst 19 månader (högst 570 dagar)
Armén	63 %	26 %	11 %
Marinen			
Kustartilleriet	64 %	26 %	10 %
Flottan	65 %	29 %	6 %
Flygvapnet	99 %	—	1 %
Försvarsgrenarna sam- mantagna	68 %	23 %	9 %

¹ Ett antal värnpliktiga underofficerare undergår fortsatt utbildning till officer. Den sammanlagda utbildningstiden till värnpliktig officer uppgår till högst 25 månader (750 dagar).